

BABEL.

April 2021
Jaargang 29
Nummer 07

Gijs Groenteman:
'Interviewen
is een puur
opportunistische
bezigheid. Je
bent een soort
bloedzuiger'

**Geen leenstelsel
maar studietaks**

**Links sluit anderen uit van een strijd
die zij zelf niet weet te definiëren**

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN

IN DE GEEST VAN

Joan Didion over het verband tussen magisch denken en de dood

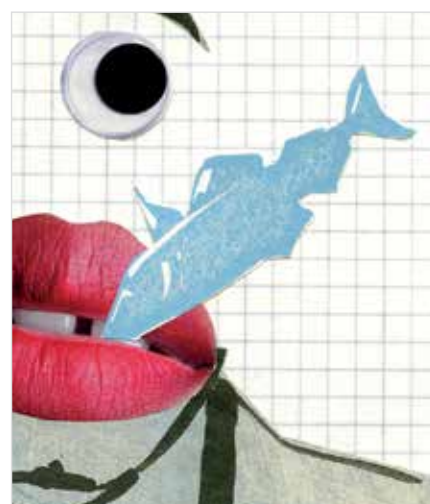
04

OPINIE

Paul Cliteur - waarom het zorgwekkend is dat Forum voor Democratie en diens ideologie haar oorsprong vindt binnen de academie

14

MOKUM

Culinair wandelen rukt op tijdens de lockdown

17

Heb jij illustratietalent?

Wil je graag jouw tekenkunsten aan de wereld laten zien? Stuur dan een miltje naar babel-fgw@uva.nl

03 HOOFDREDACTIONEEL

• door Lisa Kampen & Freck

Haye /// 04 IN DE GEEST VAN

Joan Didion • door Tammie

Schoots /// 06 HET INTERVIEW

met Gijs Groenteman • door

Sofia de Valk /// 11 ESSAY

De studietaks • Max Rensink

/// 13 COLUMN • door Teske

Wortman /// 14 OPINIE • door

Robin Phoelich /// 17 MOKUM •

door Lisa Kampen /// 19 COLUMN

• door Max Rensink /// 20 ESSAY

Romantiek • door Jens Rummens

/// 23 TOEKOMSTIGE WETEN-

SCHAPPER • door Robin Phoelich

/// 24 OPINIE • door Tammie

Schoots /// 27 TALIGE WENDING •

door Jens Rummens /// 28

GEDICHT • door Sofia de Valk

Lieve Babel-lezer,

Voor wat kleine Babel-administratie waren we onlangs kort op onze thuisbasis, het P.C. Hoofthuis. Een vreemdend bezoekje, want afgezien van de nog altijd vriendelijke bewaking voelde niets meer zoals ruim een jaar geleden: de gangen waren te leeg, de liften te snel en de wc's te schoon. De knusse huiskamersfeer van het PCH wordt door haar bezoekers gecreëerd.

'April doet wat 'ie wil' verliest haar kracht, kijkend naar het afgelopen pandemiejaar. Want een vinger op het virus leggen lijkt bijna net zo lastig als een wat inventievere blik van de regering naar de vele leegstaande universiteitsgebouwen. "Wist je dat beleid een anagram is van debiel?" zei een wijze burgervader van deze stad ooit. Was hij maar coronaminister van ons land... Maar toen van der Laan afscheid nam, zei hij ook: 'zorg goed voor onze stad en voor elkaar.' In een tijd waarin contact tot een minimum beperkt is, is de behoefte aan liefde, verbroedering en verbinding groter dan ooit. Jens schreef deze maand een essay over de kunst van het liefhebben waarin hij de teloorgang van de romantiek laat zien. Want is de liefde die we koesteren voor de ander soms niets meer dan een behoeftebevrediging van onszelf?

Naast de grote en kleine virusbeslommeringen waar we als studenten mee dealen, drukt het leuke uitprobeersel van de overheid, het leenstelsel, nog altijd op onze schouders. Hoewel de plannen van het nieuwe kabinet veelbelovend zijn, is de grootste én enige partij die het leenstelsel onveranderd wil houden een zetel gegroeid. Max schreef voor dit nummer een stuk over het schuldenstelsel en onderzoekt of een mogelijke terugkeer van de studietaks een werkend alternatief vormt. Ondanks grote lasten, moeten we niet vergeten 'dat het leven waanzinnig is', om de woorden van de geïnterviewde van deze maand, Gijs Groenteman, te gebruiken. In een bijzonder gesprek leren we de persoon achter de schrijver, columnist, podcastmaker en interviewer kennen. Hij laat zien dat zelfs met een misnoedig karakter, het leven een feestje kan zijn, zolang je blijft kijken naar het 'wonderbaarlijke'. Een mooie gedachte om de lente mee in te gaan.

Veel leesplezier en wees lief voor elkaar!

Freek en Lisa

De magische manie van de dood

Voor de rubriek 'In de geest van' onderzoeken onze redacteurs elke maand

het gedachtegoed en leven van een opvallende geesteswetenschapper.

Wat betekent de 'dood'? Het is die elementaire vraag die centraal staat in het

boek *The Year of Magical Thinking*, waarin schrijfster Joan Didion de dood

van haar echtgenoot onderzoekt. Deze maand analyseert Tammie de illustere

auteur in zoektocht naar hoe magisch denken zich tot de dood verhoudt.

Tekst /// **Tammie Schoots** Beeld /// **Winonah van den Bosch**

'Het is niet gebeurd', als je het maar vaak genoeg herhaalt gaan de puzzelstukjes vanzelf verschuiven. Het dwangmatig verlangen, de hoop dat alles anders zou zijn gegaan, kenmerkt Joan Didions reflectie op de dood van haar man en medeschrijver John Gregory Dunne. Het gebeurde op een avond als zovelen, haar echtgenoot zat in zijn gebruikelijke stoel, ze maakten zich op voor het avondmaal. Hij had secondelang levenloos voor zich uit zitten staren. 'John, John, John' zei ze, maar er kwam geen reactie op zijn naam. Nadien zou Didion beweren dat ze het meteen wist: er was iets aan de hand. Uitvoerige uiteenzettingen volgden, ze zou met denkkraacht achteraf de aaneenschakeling van gebeurtenissen veranderen. Het is daar waar 'magisch denken' begint. Het leggen van duidende patronen in de afwezigheid van betekenis, om vervolgens te geloven dat door het aanspannen van de denkspieren de realiteit te veranderen valt.

Magisch denken

Gewelddadig wordt iemand uit je leven gerukt. In de wanhoop om te willen begrijpen waarom de betekenisloze dood ons overkomt, grijpt de mens zelfbedachte connecties krampachtig vast. Deze wreedheid leidde voor Joan Didion tot een zoektocht naar betekenis. Van Thomas Mann tot C.S. Lewis, vertelt ze hoe alle grote werken haar geen antwoord bieden. Niets raakt aan de rauwe emotie die haar binnenste begint op te vre-

ten. Dat gat wordt opgevuld door magie. Langzaam sluipen de toverachtige sprongen van haar brein het alledaagse leven in. 'Als de autopsie terugkomt dan weet ik de oorzaak

De willekeur waarmee de dood het normale binnentreedt, weet Joan Didion met verve te vangen

van Johns dood. Dan kunnen de doktoren er iets aan doen, dan kunnen ze hem weer terugbrengen.' Stap voor stap beginnen de schrille waanbeelden elke centimeter van

haar realiteit over te nemen. Ze klampt zich resoluut vast aan Johns gelakte schoenen en zachte overhemden: die heeft hij nodig als hij weer terugkomt. Haar gebruikelijke wandelroutes past ze aan, ontwijkend wat er ooit eens is geweest. Waar ze ooit zo gelukkig van is geworden. Wanneer ze toch met zijn overlijden wordt geconfronteerd, is ze furieus: 'Hoe heb ik mensen laten geloven dat hij dood is?' Je leest hoe de pientere vrouw zich langzaam onderdompelt in de krankzinnigheid. Zeldzame passages van helderheid benadrukken alleen maar het tergende gevoel wanneer ze weer terug haar hoofd ingaat. Omgaan met de realiteit is te pijnlijk.

Concreet

Magisch denken is het wanhopig terug willen halen van iets in je leven waar je eens zo van hebt gehouden. Onverwachts laat het zien hoe concreet de dood is. Overlijden betekent niets, maar in de context van een leven is het waardevol. Het is de afwezigheid van je geliefde in de dagelijkse momentjes, die de dood kenmerkt. Niet een ongrijpbaar transcendentiaal concept, maar iets tastbaars. Een lege kleurplaat van vrolijke geelkleuren die opeens alleen nog maar grijs kent. De routinematige beschrijvingen in Didions memoires geven haar man betekenis, hij kleurde haar korte wandelingetjes, de avonden met luidkeels geklets. Het is de negatie van bestaan, van er zijn, een wezen wat je aan kan raken en kan voelen. Nu is het je eigen denken die lege gaten mentaal opvult. Warme pantoffels

klarzetten, wachten totdat hij weer de deur doorloopt, de hoop je leven terug te krijgen zoals die ooit was. Het sleurt Joan Didion gewelddadig uit het echte bestaan, terug naar de magische manie.

De magie van de dood

Mensen zijn hopende wezens, die kunnen verdrinken in het alledaagse. Maar wanneer tragedie plots aanwaait, proberen we uit alle macht de verbanden en patronen in de dood te herkennen. Het is die betekenisloosheid in contrast met het scheppende vermogen van het brein, wat Joan Didion ons probeert mee te geven. De willekeur waarmee de dood het normale leven binnentreedt, weet Joan Didion met verve te vangen. Er is niets. Er is geen hoger doel of bredere betekenis die

zich buiten ons bewustzijn begeeft. Dat we daarvan kennis nemen, betekent echter niet dat we onszelf in hopeloze leegte moeten storten. Het is die rauwe emotie, de transitie van een normaliteit naar magische waanzin, waarin berusting valt te vinden. Wij maken zelf, zo goed en kwaad als het kan, betekenis van de dood. Het is hetgeen wat ons allen verbindt, een gemeenschappelijke ervaring. Dat is de kracht van Didions boek. Zij is iedereen. Haar man John is mijn overleden oma, de vroegtijdig overleden moeder van een verre vriend en misschien zelfs iemand die jij recentelijk of juist lang geleden bent verloren. Verhalen geven ons betekenis, zorgen voor de verbinding waar we naar snakken.

Didions concretisering van hoe zij met de dood omgaat zorgt ervoor dat we niet verdwalen in de waanbeelden van onze eigen gedachten, maar snappen dat magische manie heel begrijpelijk is. Het is de herinnering van iemands geur, de schoenen, het open laten staan van de koelkast, vervlochten met de dagelijkse realiteit, abrupt verdwijnt het uit je leven. Om met die wrede willekeur om te gaan creëren we voorstellingen dat het niet zo is gegaan. Als we maar hard genoeg hopen, zal het wel anders zijn gelopen, dan komt iemand wel weer terug. Dus op de vraag 'wat betekent de dood?' antwoord ik met Joan Didion in gedachten: dat is hetgeen wat ik het toebedeel, een magische exercitie van de geest. ▲

Mismoedig, maar wonderbaarlijk

Gijs Groenteman is radio- en podcastmaker, vader van vier kinderen, echtgenoot van een welgeliefd columniste, zoon van een toon bepalend journaliste rond de jaren tachtig en opgegroeid naast de 'linkse kerk' in Amsterdam-Zuid. Hij staat nu vooral bekend als de stem die ons, vanuit de archiefkast van de redactie van De Volkskrant of van onder de hoogslaper van zijn dochter, meeneemt in persoonlijke interviews met bekende en minder bekende mensen die hij bewondert. Het vragen, luisteren en spreken, waar Gijs meester in is, vormen de ingang van dit gesprek.

Tekst /// Sofia de Valk Beeld /// Sietske Arnoldus

W e spreken elkaar niet in een kast, niet onder de hoogslaper van zijn dochter, maar wandelend vanaf de Coffeecompany naar Park Frankendael, neerstrijkend op een bankje. Het is allemaal aan mij, want stelt hij: 'Jij bent de interviewer, jij leidt'. Terwijl het nu juist de leidraad is waar hij bekend om staat, die hij aan gesprekken biedt om het karakter van een depressieve cabaretier, van een schrijver die haar moeder verloor, of van een muzikant die zo zoet is, terwijl ze de sterren al rockend shockeert, keer op keer een beetje te ontzutsen. Gijs Groenteman zit naast mij, de radio- en podcast maker die zich karakteriseert met een opportunistische nieuwsgierigheid. Hij neemt hier, –wellicht geforceerd–, een andere positie in. Hier ben ik de opportunist; ik ben nieuwsgierig naar hem.

Zelf noem ik het liever een gesprek dan een interview. Gijs is het hier regelrecht niet mee eens. Bij het eerste radioprogramma waar hij samen met zijn vriend Teun van de Keuken werkte, 'De Avonden', was de belangrijkste les die maker van het programma Wim Noordhoek hem gaf, dat een goed interview op een gesprek moet lijken, terwijl dat het juist niet is. 'En dat is ook zo', weet Gijs nu, 'het is eigenlijk een hele artificiële manier van communiceren; je maakt een afspraak zoals wij hebben gedaan. Wij kennen elkaar

nog geen vijf minuten en we zouden het zomaar over hele intieme dingen kunnen gaan hebben en dat ligt helemaal in jouw handen.' Direct begrijp ik dat ik met deze vorm van kennismaking maar een beperkt beeld kan krijgen van hoe Gijs in elkaar zit. Dit ligt aan mijn gebrek aan interview-ervaring, maar ook aan zijn doorgewinterde bewustzijn van wat hij vertelt, wanneer en aan wie.

In een persoonlijk interview wordt de chaos, dat het leven toch wel is, in een gesloten verhaal gevat

Het is opvallend hoe Gijs verbaal gezien heel sterk en fluïde voorkomt, terwijl hij zegt zich fysiek minder gemakkelijk en vrij te voelen. Toch drukt zijn houding, met een beetje ingezakte rug, schuin naar mij toegekeerd, achterover geleund, anderzijds toch rechtop, een typerende kalmte uit. Zijn armen en en benen, beiden gekruist, gesloten in een knoop, laten in de verte een spanning doorschemeren. Verlegen of bescheiden, doch recht voor zijn raap.

Jeugdige nieuwsgierigheid en ontsproten bloedzuiger

Gijs wist al vroeg dat hij de journalistiek in wilde, mede door zijn habitat die hem had geleerd hoe daar te geraken. 'Ik ben heel nieuwsgierig en vind het leuk om mensen zonder te veel omhaal, te vragen hoe ze werken en in elkaar zitten. Daarnaast ben ik ook een beetje verlegen; ik stap niet ineens op iemand af en begin niet zomaar te ouwehoeren' zegt Gijs. Een interview is dus een ideale manier om die terughoudendheid te onderwerpen. Na een aantal afleveringen van de podcast *Met Groenteman in de Kast* te hebben geluisterd, kun je volgen hoe hij middels vragen naar oorzaken en redenen van iemands doen en laten, elke keer iets probeert te vangen van wat zijn of haar 'zijn' kenmerkt. 'Helemaal begrijpen doe ik het natuurlijk niet. Daar zijn mensen te ingewikkeld voor. Maar waarom ze zijn zoals ze zijn en doen wat ze

doen, daar krijg ik bijna altijd wel iets van mee'. Dat is ook waar het bij een interview om moet gaan, vindt Gijs. Hij schetst: 'Dan is er een soort spanning, iemand denkt even na, of er valt een stilte. Daardoor voel ik dat we bij een kleine essentie komen.'

Daarnaast stelt Gijs iets levendiger en als een minder standaard riedeltje: 'Ik hou van het interviewen als vorm. Vooral van het gesproken interview.' Je kan het zien als een plek waar men vrijblijvend nieuwsgierig mag zijn, terwijl mensen, hangend achter de radio of wandelend met een koptelefoon, meeluisteren vanwege hun eigen interesse. En wellicht tegenstrijdig voor u als momenteel lezer: 'Anders dan bij een geschreven interview zijn de luisteraars er in een podcast of radio-uitzending op een intieme manier bij.' Twintig jaar geleden was de radio nog een veel alledaagser gegeven. De diepte van programma's zat vaak in verhalen die in de spanning van het moment tot stand kwamen. Zo is Gijs tegelijkertijd bezig met de diepere

laag van het gesprek en het amusement. 'In een persoonlijk interview wordt de chaos, dat het leven toch wel is, in een gesloten verhaal gevat.' Gedurende een heel interview moet Gijs zich afvragen: 'Jongens, boeit dit nog? Zijn we de mensen nog aan het vermaken, of begint het al een slap elastiek te worden?' Enkel de gespreksleider is dus verantwoordelijk voor de spanningsboog van het gesprek. Over de geïnterviewde zegt hij: 'Die zit daar gewoon met zichzelf, met zijn leven. Ik moet ervoor zorgen dat het interessant is om daar naar te luisteren.' Hier zitten natuurlijk trucjes aan vast en op de vraag of zijn sympathie altijd oprecht is, antwoordt hij heel direct: 'Nee.' Ondanks dat dit niet verrassend is in een wereld van media en macht, blijft de stem van Gijs altijd verwonderd en vriendelijk verontwaardigd klinken. Want de bezigheid van het interviewen *an sich* brengt hem altijd in een hele prettige staat: 'Ik vind het heel ontspannend en ik geniet er ook echt van.'

Gijs benadrukt dat het spreken over zijn eigen bevindingen en oordelen niet productief zou zijn. 'En ik vind het ook niet interessant om te vertellen wat ik denk,' zegt Gijs stellig, 'althoewel ik dat natuurlijk wel doe doordat ik een conclusie moet trekken.' Door het bepalen van de spanningsboog en te beslissen waar de zwaartekracht ligt, maakt hij toch zijn punt in een gesprek. 'Maar dan nog geef ik weinig van mezelf natuurlijk, alleen wanneer ik denk dat dat nuttig is en het iemand verder helpt. Ook dat zijn trucjes. 'Het is een puur opportunistische bezigheid, dat interviewen. Je bent een soort bloedzuiger. Je bent alleen maar bezig met iets uit iemand krijgen wat jij interessant vindt, zodat jij een leuk programma kan maken. Het is niet een soort daad voor de mensheid of voor die persoon die je 'aan het doen' bent. Het is geen aardige bezigheid.' Tijdens gesprekken maakt hij *mental notes* als iemand iets tegenstrijdigs of eigenzinnigs zegt en wacht dan tot de persoon niet meer op zijn hoede is. Pas als ze ontwapend zijn van hun bewuste kwetsbaar-

heid slaat hij toe en valt het muisje ontheemd neer. Gijs wijst naar boven: 'Kijk nou, die ooi-evaar, met al die takjes in zijn bek.' Ik volg zijn ontstelde blik en zie een vogel boven het zonnige park zweven, met een stapel stokjes tussen zijn bek, op weg naar een nest. Het was een reiger.

Unit-gezin Groenteman en hun vragende verwondering

Gijs groeide als enig kind op bij zijn moeder Hanneke Groenteman; befaamd journaliste en programmamaakster bij de VPRO. 'Ik was altijd dol op mijn moeder, we waren echt een *unit* met zijn tweeën.' Zijn vader was de eerste jaren niet in beeld. Zijn ouders hadden nooit een relatie. 'Zij was zwanger geworden van hem; hij wilde helemaal geen kind en zij wilde het niet weg laten halen. Dus dat ben ik geworden.' Gijs en zijn moeder vormde een *unit*-gezin waarin ze als vanzelfsprekendheid veel bespraken en psychologiseerden. 'Ik weet niet of dat per se belangrijk is. Dat is denk ook een beetje hoe je gebakken bent', zegt Gijs op de vraag of hij dat als een goed thuisklimaat ziet. 'Ik vond het samen analyseren altijd leuk, beter nog: 'ik vind het nóg vermakelijk.'

Al snel had hij bewondering voor de floreernde interviewers uit de jaren 80 waarin hij opgroeide. Martin Šimek, Wim Noordhoek en Ischa Meijer waren figuren waar hij gek op was. Bij Meijer's interviews genoot hij zelf bijvoorbeeld van de interessante conclusies en de inkijkjes in de levens van anderen. De reden dat we nog steeds graag naar gesproken diepte-gesprekken luisteren is hetzelfde gebleven. 'Mensen horen graag verhalen en zijn denk ik toch nieuwsgierig naar anderen. Er zit simpelweg een soort voyeuristisch genoeg in het luisteren naar een dieptege-sprek. Bij het horen hoe andere mensen het leven het hoofd bieden, worden er een soort levenslessen geleerd, al zijn deze vaak niet zo exact geformuleerd.' Daarbij beamen we beiden dat luisteraars de vragen die gesteld worden wellicht ongemerkt ook beantwoorden voor zichzelf. 'En dat is toch fantastisch? Dat vind ik ook het geweldige aan interviewen', reageert Gijs met zijn bekende verblufte toon.

Terwijl Gijs eerder stellig beweerde dat hij het niet belangrijk vindt om het over zichzelf te hebben, voel ik bij mijzelf de vraag over zijn bril –niet die op zijn hoofd, maar als metafoor voor zijn manier van vragen stellen– branden. Die bril waardoorheen hij zoveel mensen stukjes van hun karakter heeft laten

doen opbiechten. Bert Nienhuis, fotograaf van Ischa Meijer, beweerde ooit dat wanneer alle interviews die Meijer afnam achter elkaar worden gelegd, er een autobiografie van Meijer zelf zou ontvouwen. De vragen die hij anderen stelde waren uiteindelijk zelfreflectief. 'Dat wordt gezegd', antwoordt Gijs, ietwat geërgerd, door de waarschijnlijk vaak gestelde vraag waarmee ik zou kunnen vervolgen. Hij stelt echter snel: 'Maar dat is denk ik iets dat elke goede persoonlijk interviewer of portretteur doet. Net zoals wanneer er een foto wordt gemaakt, men altijd door de blik van de fotograaf kijkt. Mijn blik en mijn vragen zijn inderdaad altijd een reflectie op mijzelf. Maar, Ischa had daarbij natuurlijk wel een heel opvallende, indringende en persoonlijke

Er zit een soort voyeuristisch genoeg in het luisteren naar een dieptegesprek

manier van interviewen.' In 2005 gaf Gijs zelf een boek uit over Ischa Meijer. Aan de hand van dertig interviews met mensen die dichtbij Meijer stonden, bouwde hij een verhaal op met het ene citaat na het andere, die samen iets vertellen over Ischa's persoonlijkheid en leven. Over Ischa Meijer zegt Gijs nu: 'Hij is fantastisch, maar ik ben inmiddels ook kritischer op hem geworden. Het was een hele uitzonderlijke persoonlijkheid; hij was ontzettend direct en provocerend. Als interviewer had hij zes zintuigen om te voelen waar het conflict, de pijn, de knoop, het ingewikkelde zat.' Dat dat soort mensen bestaan, vinden we beiden toch fantastisch, het heeft tenslotte het genre enorm verder geholpen. Gijs denkt echter wel dat die spanning en roering ook lag aan 'wie' hij was: 'Hij had dat beeld van een Joods ingewikkeld mannetje, dat als

baby in een concentratiekamp heeft gezeten. Het openbreken van dat joodse leed van die mensen, waar heel lang niet over gesproken is, daar is hij heel belangrijk in geweest.' Hanneke Groenteman, de moeder van Gijs, is ook getekend door de oorlog. Als Joods meisje, heeft zij zonder ouders ondergedoken gezeten. Dit soort ervaringen, die angst en een overlevingsmechanisme oproepen, zit vanzelfsprekend in de opvoeding door-vlochten. Over het Joods zijn en de daarin impliciet verscheurende geschiedenis zegt Gijs: 'Ja ik ben het', maar om daar meer over te zeggen vindt hij moeilijk. 'Het is net als dat je in een boerengezin opgroeit, dat tekent ook hoe je op bepaalde manier een gevoel voortzet.' De constante vragenvuren, de nieuwsgierigheid, de heimelijke ver-legenheid, met toch het verlangen erkent te worden, lijkt bij zowel Ischa Meijer, zijn moeder en hem naar voren te komen. Gijs denkt diep na, hij lijkt wat gefrustreerd door deze zonder - stelling. 'Ja, het zou in het analytische kunnen zitten. Mijn moeder heeft zichzelf natuurlijk moeten leren begrijpen. Ik houd er ook van om in dat analytische stuk te blijven.' Juist om overgeneralisering te vermijden, stel ik dit tegenover de tegenstrijdige gemakzuchtige karaktertrek waar hij zichzelf graag mee karakteriseert. 'Houdt' hij ervan, of is het ook simpelweg veilig? 'Is dat niet hetzelfde?' vraagt hij. Ik vermoed dat het steeds bevragen en analytisch blijven, ook kan voortkomen uit het neerleggen bij een angst, terwijl je meer zou willen durven. Aan het begin van ons gesprek stelde hij al dat hij gedurende zijn hele leven graag wijzer wil blijven worden. Daar horen wellicht dieptesprongen bij? Gijs antwoordt iets te snel, alsof hij het nadenken liever niet in mijn zicht doet: 'Absoluut, en daarom kan ik ook wel zeggen dat mijn constante 'gevraag' iets is waar ik van houd maar wat ik tegelijkertijd ook haat. Omdat het een makkelijke keuze is.' Een paar sprongen later in het gesprek komt hij erop terug. 'Je had een punt Sofia. Het is mijn neiging om gemakzuchtig te zijn, en dat is ook iets dat mij bij tijd en wijle kan ergeren aan mezelf. Ik neem altijd, ook in mijn dagelijkse en privé-omgeving, onmiddellijk de rol van de interviewer in.'

Mismoedig, maar ook hangend in genot

Gijs schrijft zichzelf een mismoedig en mistroostig karakter toe. Althans, zoals hij vaker vertelt, heeft hij jaarlijks last van een hevige 'winterdip'. Naast deze ietwat zware eigenschap kent hij ook die sterke gemakzuchtigheid. Ooit begon hij, met het idee iets te moeten studeren, aan de opleiding Theater-

wetenschappen aan de UvA. Iedere keer na een zelfde soort ‘mislukking’ denkt hij: ‘Wat slap dat ik niet wat harder heb doorgezet, en dat ik niet wat verder ben gegaan dan mijn eigen comfortzone.’ Dat blijven hangen in de teleurstelling over zijn destijds gemakzucht staat voor meer: ‘Het staat voor hoe ik leef: discipline en het mijzelf een beetje pijnigen om iets te bereiken, zijn gewoon niet mijn sterke punten. Tegelijkertijd kan ik er wel mismoedig of lethargisch over zijn. Ik zou wel ietsje streberiger of ambitieuzer willen zijn.’ Gijs lijkt met deze gemakzucht en het hangen in zijn ‘lijden’ ook een gedetermineerde deken over zijn wereldbeeld te leggen. De meeste ouders proberen er alles aan te doen, zodat hun kind maar niet hun karaktertrekken overneemt, waarna het onoverkomelijk na dertig jaar toch een dubbelganger blijkt. Vader Gijs gaat voor de paradoxale, maar net zo liefdevolle visie: ‘Je kinderen kun je niet méér meegeven dan wie je bent. Kinderen krijgen constant je onversneden zelf mee en prikken er zo doorheen als je iets niet meent.’

De neiging om mislukkingen te overkomen, waar hij vervolgens met al zijn mistroostigheid in lijkt te baden, dacht Gijs te hebben herkend bij zijn vader die hij op zijn 23e ontmoette. ‘Het kan natuurlijk ook een projectie zijn geweest. Maar zowel het uiterlijk als het innerlijk, vond ik nieuwsgierigheid-bevredigend.’ Zijn moeder is veel expressiever, grilliger en heftiger in haar humeuren. Bij zijn vader zag hij de gelijksoortige evenwichtigheid. ‘Mijn stabiliteit, met dat mismoedige en het in mijn mislukkingen blijven hangen, herken ik in zijn leefstijl als eigenaar van vele Amsterdamse cafés in de jaren 70 en 80. Nadat deze ineens allemaal over de kop gingen, heeft hij nooit iets nieuws of anders geprobeerd op te bouwen. Dat miskende, ongelukkige gevoel behouden omdat iets mislukt is en geen ambitieuze kracht hebben om iets nieuws op te bouwen; dat zou mij ook kunnen overkomen.’

Weemoed plus gemakzucht toont wonderen

In de loop van het gesprek kom ik erachter dat zijn fysieke houding, zoals eerder geschetst, karakteriserend is voor de motivatie in zijn leven. Er speelt een constante heen-en-weer beweging in Gijs zijn karakter. Van het hangen in zijn ‘zogenoemde’ gemakzucht, tot het op rechten aan de spreektafel, waar –met de voeten gekruist onder de tafel– een concentratieboog moet worden gespannen en waar hij zijn nodige erkenning kan verdienen. Want erkenning drijft Gijs wel, zo geeft

hij zelf toe. Alleen niet via grootse, onvoorspelbare daden bewerkstelligd.

Ik vraag mij af wat hij nu denkt. Deze man met de stem uit de kast, hier zittend in dezelfde houding als aan het begin, met een nóg scherpere focus. Een vragenvuur heb ik hem nog niet gegeven. ‘Ik zorg er gewoon voor dat dat niet gebeurt,’ zegt hij ook. Of hij zich weleens onverwacht gezien voelde, waarbij hij in zijn kwetsbaarheid door iemand werd overvallen? Dat weet hij niet. Hij voelt zich wel zeker gezien en erkend. En of een vraag hem deed verstillen en hij zich plots ongewapend gezien voelde? ‘Nee, dat heb ik niet zo meegemaakt.’ Hij vervolgt

Discipline en het mijzelf een beetje pijnigen om iets te bereiken, zijn gewoon niet mijn sterke punten

echter snel: ‘Maar daar ben ik niet zo bang voor, voor intimiteit. Ik vind dat ook wel leuk.’ Toch weert hij vragen snel af. Dat is volgens hem door de desinteresse in zichzelf en de moeite die anderen niet snel doen om hem te laten vertellen. Wel stelde hij dat het iets universeels is dat mensen ergens verlangen gehoord te worden. Gijs denkt even na, blaast uit en zegt dan: ‘Ik weet niet of ik daar wel of geen verlangen naar heb. Misschien heb ik dat wel. Maar in dat vragen, daar zit wel iets afwerends in, dat is wel een soort bescherming.’ Gijs noemt zichzelf dan ook oordelend, soms zelfs arrogant. Echter brengt hij zijn gemakzucht en het zien van al het wonderbaarlijke naast de weemoed zó sa-

men, dat er wel verdomd goede radio ontstaat.

Voor een introductie van de mensheid schiet elke uitleg tekort volgens Gijs. ‘Dat is het ongelofelijke, dat het één groot raadsel is. Dat je begint aan je leven en dat je het dan moet doen met wat je toebedeeld krijgt. Met je eigen uiterlijk en je eigen karaktereigenschappen en dat je daar een heel leven mee opbouwt.’ Gijs verzamelt met zijn interviews allemaal stukjes karakter van die ongelofelijke wereld. ‘En’, voegt hij toe: ‘hoe zij daarmee het hoofd bieden aan alle hindernissen. Het is toch een gedoe, dat leven.’

Zo zegt Gijs ook vaker in zijn gesprekken: ‘Wat is het leven toch waanzinnig he?’ ‘Maar’, verzekert hij mij: ‘ik vind het leven ook echt wonderbaarlijk. Dat we er zijn, dat die bomen steeds weer blaadjes geven en er dan weer af laten vallen. Dat wij nu met elkaar zitten te praten.’ ‘Ook dat zeg je vaker toch?’ probeer ik nog scherp in te haken. ‘Ja, maar dat vind ik ook echt. Het is toch wonderbaarlijk dat we dat wonderbaarlijke van het leven maar moeten accepteren? Zoiets wonderlijks dat The Beatles hebben bestaan, dat Mahler heeft bestaan, dat er muziek kan worden gemaakt en dat je daardoor geraakt kan worden. Dat Pina Bausch bestaan heeft en dat zij bewegingen bedacht die nóg worden uitgevoerd. Dat die je raken, maar bij de ene danser anders dan wanneer een andere danser het doet. Dat vind ik magische dingen.’ Ik ben benieuwd hoe Gijs zijn persoonlijkheid later wordt ontvouwd, middels al zijn ooit gestelde vragen. ▲

Als interviewer is Gijs wekelijks te beluisteren in de podcast ‘Met Groenteman in de kast’. In een andere podcast ‘Teun en Gijs vertellen alles’, bespreekt hij samen met zijn collega en vriend Teun van de Keuken, alles wat ze bezielt á la linkse elite. Beide zijn te vinden op Spotify en de meeste podcast-apps. Volgend jaar hoopt Gijs samen met zijn andere vriend en collega Marcel van Roosmalen op tournee te gaan met een voorstelling over de tijd dat zij met een pan-nekoekencaravan de wereld wilden bestieren en de media wilden ontvluchten. Afgelopen seizoen maakten zij samen het televisie programma ‘Media Inside’ op NPO3.

Het leenstelsel werkt niet, wat werkt wel?

Al in 2010 introduceerde GroenLinks de studietaks: een manier om studenten in hun levensonderhoud te voorzien zonder dat zij met enorme studieschulden blijven zitten. De gemiddelde studieschuld was in 2019 volgens het CBS € 13.600 en zal door het leenstelsel toenemen tot € 21.000. Toch is het plan voor de studietaks al in 2011 geruisloos weer van de tekentafel verdwenen. Tijd om de studietaks een nieuw leven in te blazen?

Tekst /// Max Rensink Beeld /// Katja Schraag

Leenstelsel

Het is prettig om te zien dat – behalve de VVD – alle grote partijen af willen van het leenstelsel in de huidige vorm. Hoe dit tijdens en na de formatie zal verlopen, moeten we afwachten, maar de kans is vrij groot dat er iets gaat veranderen. Het leenstelsel pakt niet uit zoals onze huidige bestuurders hoopten. Het in 2015 ingevoerde stelsel kreeg de afgelopen jaren al meermaals veel kritiek. In 2018 meldde *Trouw* dat zeker niet al het bespaarde geld ten goede komt aan de verbetering van het onderwijs, zoals bij de invoering van het leenstelsel is beloofd. Daarnaast leidt de door het leenstelsel ontstane studieschuld ertoe dat het afsluiten van een hypotheek lastiger is en dat de ongelijkheid toeneemt in plaats van afneemt. Er zijn een aantal alternatieven voor het leenstelsel, waaronder het herinvoeren van de basisbeurs. De meeste partijen kiezen hier in hun verkiezingsprogramma voor. Andere opties – die op weinig steun kunnen rekenen – zijn het verhogen van de aanvullende beurs of het gehele belastingen- en toeslagenstelsel veranderen. Maar wat een volgend kabinet ook zou kunnen doen, is het invoeren van een studietaks.

Stress

Zeven op de tien studenten leent regelmatig geld bij DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs). Met een gemiddelde schuld van € 21.000 in het vooruitzicht maken studenten zich begrijpelijk(er)wijs veel zorgen. Uit een onderzoek in 2019 van het ISO (Interstedelijk

Studenten Overleg) blijkt dat 60% van de studenten regelmatig stress ervaart door het leenstelsel. Opmerkelijk is bovendien

Met een gemiddelde schuld van € 21.000 in het vooruitzicht maken studenten zich veel zorgen

dat van de studenten die extreme vermoeidheid ervaren overdag (44% van alle studenten), lenende studenten hier vaker last van hebben dan studenten zonder lening (50%

om 39%). Daarnaast geeft ongeveer de helft van de lenende studenten aan ‘vaak om financiële redenen af te zien van sociale- of nevenactiviteiten’ en is ruim 70% bang voor ‘financiële (woon)gevolgen in de toekomst’.

Dit zijn verontrustende cijfers. De ervaren stress is volstrekt logisch, aangezien de meerderheid van de studenten waarschijnlijk pas een fulltime baan heeft na het afstuderen. Studenten hebben nog jarenlang last van de tienduizenden euro’s opgebouwde schuld, zeker als zij geen goed verdienende baan kunnen vinden. Stel je voor dat Zoë net is afgestudeerd als psycholoog en een studieschuld heeft van € 25.000. Als Zoë haar studieschuld van het leenstelsel vanwege een laag inkomen niet kan terugbetalen, kan zij het aflossen voor maximaal 60 maanden stopzetten. Maar zij zal het volledige bedrag uiteindelijk wel moeten terugbetalen. Pas na 35 jaar aflossen kan een eventueel resterende schuld kwijtgescholden worden, en alleen in zeldzame gevallen. Dit kan logischerwijs voor veel problemen zorgen.

Hypotheek

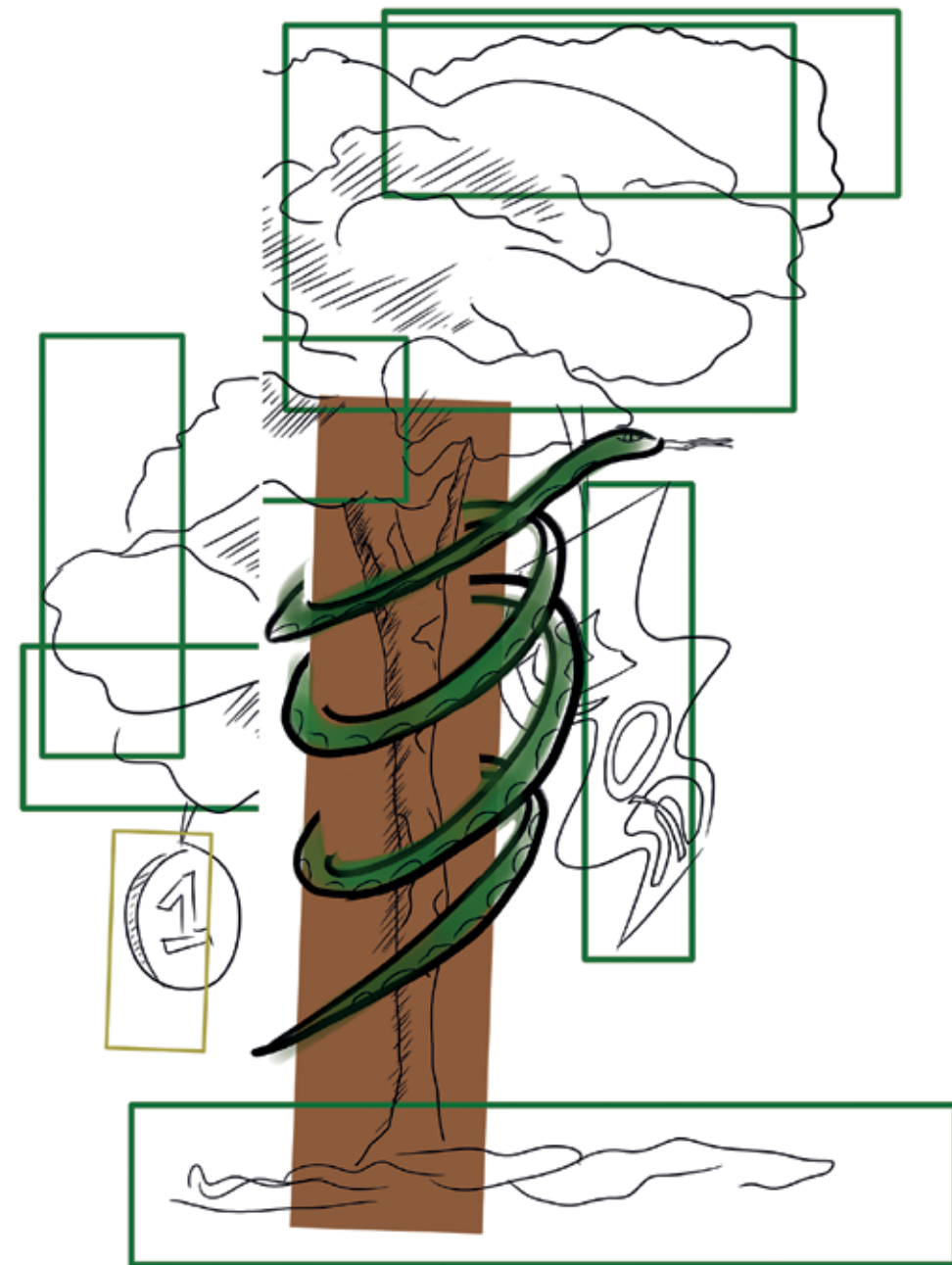
In het huidige systeem beïnvloedt de hoogte van de studieschuld bovendien de mogelijkheden voor het afsluiten van een hypotheek. Volgens onderzoek van het ISO in 2018 kan een studieschuld nog tientallen jaren van invloed zijn op je hypotheek. De studieschuld in het oude studiestelsel – van vóór het leenstelsel – verlaagt de maximaal af te sluiten hypotheek met het dubbele. Zoë’s studie-

schuld van € 25.000 verlaagt in het oude stelsel haar hypotheek met € 50.000! In het leenstelsel gaat het niet om het dubbele van de schuld, maar nog steeds gaat het om veel meer dan de afgesloten lening. Volgens het Hoger Onderwijs Persbureau (HOP) zou Zoë's schuld in het leenstelsel de maximaal af te sluiten hypotheek met ongeveer € 42.000 verlagen. Snel aflossen dus, zou je denken. Maar het addertje onder het gras bij beide systemen is dat banken naar de oorspronkelijke studieschuld kijken en niet naar de huidige studieschuld. Dus ook wanneer Zoë al duizenden euro's heeft afgelost, rekenen de banken met de studieschuld van het moment van afstuderen. Het is daarom niet gek dat de studieschuld ook na tientallen jaren nog een grote rol kan spelen bij het afsluiten van een hypotheek.

Studietaks?

Een door het volgende kabinet te overwegen alternatief voor het leenstelsel is de studietaks. Het idee achter de studietaks is dat een student een opgebouwde studieschuld via de belasting terugbetaalt. In Australië bestaat de studietaks al en betalen afgestudeerden de opgebouwde studieschuld terug vanaf een bepaald salaris. Als je namelijk meer verdient dan omgerekend € 29.953 per jaar, betaal je 1% extra inkomstenbelasting. Vervolgens stijgen de percentages snel, met een maximum van 10% extra belasting over een salaris van meer dan € 87.854 per jaar. Hoewel er in Australië discussie over dit systeem heerst, bestaat het oorspronkelijke HECS (Higher Education Contribution Scheme) al sinds de jaren 80. Ook Schotland gebruikt een dergelijk systeem. Het extra belastingpercentage van 9% geldt voor iedereen vanaf een inkomen van omgerekend € 22.417 per jaar. Wanneer de Australische en Schotse oud-studenten de studieschuld volledig aflossen, vervalt de extra belasting. De studietaks in Australië en Schotland werkt met een behoorlijk hoog aflossingspercentage, maar dit percentage betaal je pas als je goed verdient.

Deze vorm is een interessant alternatief waarbij de opgebouwde studieschuld niet als een soort tsunami achter de afgestudeerde aan zit. Maar er is nog een andere variant op het Australische en Schotse stelsel: een studietaks waarbij de overheid de opgebouwde studieschuld omzet in een bepaald belastingpercentage, dat iemand gedurende zijn hele leven betaalt. Het is niet van belang of diegene daadwerkelijk het volledig geleende bedrag aflost, want het percentage

blijft hetzelfde. Bij een lager inkomen zal iemand dus mogelijk minder dan de schuld aflossen en bij een hoger inkomen juist meer. Het gaat om kleine percentages extra belasting: Zoë's studieschuld van € 25.000 zou het belastingtarief met bijvoorbeeld een half procent kunnen verhogen, wat inhoudt dat zij gedurende haar hele leven een half procent meer belasting betaalt per jaar. Zeker in het begin van de werkende carrière gaat dit om een klein bedrag. In 2019 was het gemiddelde startsalaris voor fulltime werk voor WO-afgestudeerden € 3123 bruto per maand. Een half procent extra belasting be-

talen over dat inkomen zou iets meer dan € 15 per maand betekenen.

Wanneer Zoë gedurende haar hele leven een klein percentage extra belasting betaalt, zal zij als zij veel geld gaat verdienen meer terugbetalen dan zij oorspronkelijk leende. Je kunt je afvragen: is dat wel eerlijk? Maar we kunnen het ook omdraaien. Stel je voor dat Zoë veel moeite heeft om een baan te vinden en uiteindelijk weinig geld gaat verdienen. Het bedrag dat zij moet aflossen zal dan automatisch lager zijn, omdat het afhankelijk is van haar salaris. Dat betekent dat ze

Ik doe het morgen wel

Vrijwel iedere student heeft last van uitstelgedrag en ikzelf ben daarin helaas geen uitzondering. Als je me drie jaar zou geven om een paper te schrijven, zou ik alsnog de avond van tevoren beginnen. Iedere opdracht begin ik weer vol goede moed. Voor mijn geestesoog zie ik mezelf georganiseerd werken met een serieuze, maar voldane blik op mijn gezicht. Iedere dag zal ik een uur werken aan mijn opdrachten. De eerste dag geef ik mezelf pauze, omdat ik al het geweldige plan voor de tijdsindeling heb bedacht. De dagen daarna schuif ik het werk telkens door naar de dag erna. Dit doe ik iedere keer met een nieuwe smoes in mijn hoofd, net zolang totdat ik een hele dag lang moet werken. Door de tijdsdruk kan ik niet anders dan productief zijn, maar *last minute* werk leidt zonder uitzondering tot afgeraffeld werk en veel stress. Het gaat er dan dus serieus aan toe, maar er komt geen voldoening bij kijken.

Totdat er genoeg tijdsdruk is opgebouwd om te beginnen, lig ik gestrest niks te doen. Toch moet er een reden zijn dat zoveel mensen uitstelgedrag vertonen. Als er alleen maar negatieve kanten aan zaten, zouden we allemaal ons werk op tijd doen. Een pluspunt aan uitstellen is het afstand kunnen doen van de verantwoording voor de kwaliteit van het eindproduct dat je inlevert. Als je al het werk tot de laatste dag hebt bewaard en je op die dag de maximale inzet hebt gegeven, kan je het voor jezelf goedpraten wanneer je een slecht cijfer krijgt.

Daarnaast zijn sommige taken simpelweg alleen te doen wanneer er tijdsdruk bij komt kijken. Andere taken, vaak minder belangrijk dan taken met een deadline, zijn het leukst om te doen als tijdverdrijf wanneer je ander werk uitstelt. Want wanneer je uitstelt lijken al deze zaken opeens opvallend urgent. De douche moet een extra schoonmaakbeurt krijgen en wel zo snel mogelijk, mijn teennagels moeten een lakje krijgen en dan bedenk ik me ook dat het al veel te lang geleden is dat ik met die ene oude bekende heb gepraat. Op korte termijn geeft uitstellen veel voldoening omdat je iets aangenaams kan doen en dus niet saai werk hoeft te verrichten wat pas later een *pay off* heeft.

Ik heb nu, net zoals de meeste mensen, een heleboel tijd om handen. Een jaar geleden dacht ik dat ik veel meer aan school zou doen nu ik er meer ruimte voor heb in mijn agenda, maar de realiteit is teleurstellend. De hoeveelheid stress is nog even groot als een jaar geleden, misschien zelfs groter, maar er is geen sociale uitlaatklep meer. Want ik zit thuis en loop voor de zoveelste keer mijn routine door. Ik ben rusteloos. Vroeger zou ik naar een borrel gaan of bij vrienden gaan eten om even de schoolstress te vergeten, nu is het hele sociale leven gereduceerd tot wandelen. Op een gegeven moment zijn we allemaal uitgewandeld. De werklading van een student is amper te dragen wanneer je niet het studentenleven leeft. Maar de terugkeer naar een gezond sociaal leven wordt net als de meeste dingen nog even uitgesteld. ▲

Tekst /// Teske Wortman Beeld /// Dorota Dabrowska

niet door een torenhoge studieschuld in de problemen komt. Mocht ze juist wel een torenhoog salaris gaan verdienen, zal ze inderdaad meer moeten betalen dan de hoogte van haar studieschuld. Het is niet nodig om daar wakker van te liggen: ze heeft immers een riant salaris. Voor de staat kan dit ook gunstig zijn, want hoe hoger het gemiddelde salaris, hoe gunstiger het is voor de staatskas.

Compensatie

De studietaks heeft als voordeel dat ook de studenten in het huidige leenstelsel, die steeds meer stress ervaren van het snel stijgende bedrag op de DUO-website, hier direct op over kunnen stappen. Het gaat immers in beide systemen om een belastingpercentage dat pas na het afstuderen afgelost moet worden. Het zou netjes zijn om de leenstelsel-studenten een compensatie voor de misgelopen studiebeurs toe te kennen. Als ze een jaartje eerder of later zouden zijn begonnen met studeren, hadden ze immers wel een studiebeurs gehad...

De studietaks is een interessant alternatief waarbij de opgebouwde studieschuld niet als een soort tsunami achter de afgestudeerde aan zit

Iedereen moet kunnen studeren

Een studiestelsel moet het voor iedereen mogelijk maken om te kunnen studeren. De huidige aanvullende beurs is daar een poging toe. Studenten uit minder vermogende gezinnen krijgen extra geld zodat studeren ook voor hen toegankelijk is. Een studietaks sluit een aanvullende beurs niet uit: deze zou naast de studietaks kunnen blijven bestaan.

De studietaks is een elegante manier om studenten geld te laten lenen zonder dat zij een moeilijk aflosbare studieschuld opbouwen die zorgt voor stress of voor een lagere hypotheek. Bovendien is het ook bij de studietaks mogelijk om rekening te houden met financiële verschillen in de samenleving, zowel tijdens het studeren als daarna. Maar er zijn natuurlijk ook andere alternatieven. Politiek Den Haag zal ons binnenkort laten weten welke hervormingen het studiestelsel door zal gaan maken. ▲

Er waart een spook door het Leidse gangetje

De vermoedens van antisemitisme en racisme binnen Forum voor Democratie zijn in de afgelopen periode in een onvermijdelijke werkelijkheid veranderd.

Hoewel we door de Partij voor de Vrijheid al langer gewend zijn aan extreemrechtse sentimenten, is het zorgwekkend dat Forum voor Democratie en diens ideologie haar oorsprong kent binnen de academie.

Tekst /// Robin Phoelich Beeld /// Bob Foulidis

Daarom moeten we het dan ook hebben over de ‘geestelijk vader’ van de partij; Paul Cliteur. Zijn betrokkenheid bij FvD roept namelijk allerlei vragen op: Waar ligt de grens van het vrije academische woord? En is deze bereikt? Dezelfde wetenschap als die het met genderstudies en dekoloniale/postkoloniale studies opneemt voor gemarginaliseerden, heeft tegelijkertijd een plek voor racistische en antisemitische ideeën. Want hoewel Paul Cliteur hoogleraar encyclopedisch recht is aan de Universiteit van Leiden, moeten we het juist hebben over zijn ‘geesteswetenschappelijke’ opvattingen. Wat Cliteur kenmerkt als filosoof, is de ideologische opvatting dat de westerse beschaving ten onder gaat door bedreigingen van binnen en buiten uit. Dit standpunt is kenmerkend voor het hele Leidse gangetje, een afdeling van de Leidse rechtenfaculteit. Voordat we Cliteurs theorieën over het cultuurmarxisme- en relativisme induiken, even de standpunten van Cliteur – die wel enigszins logisch aandoen. Cliteur is een radicaal verlichtingsdenker, voor radicale vrijheid van meningsuiting – zo radicaal, dat men het nihilistisch noemt – het vrije academische woord en het open debat. Maar de onvermijdelijke vragen die hieruit voortkomen – gezien Cliteurs opvattingen – zijn: wie krijgen daadwerkelijk de kans te participeren in het open debat? En wanneer is er sprake van het misbruiken van het vrije academische woord?

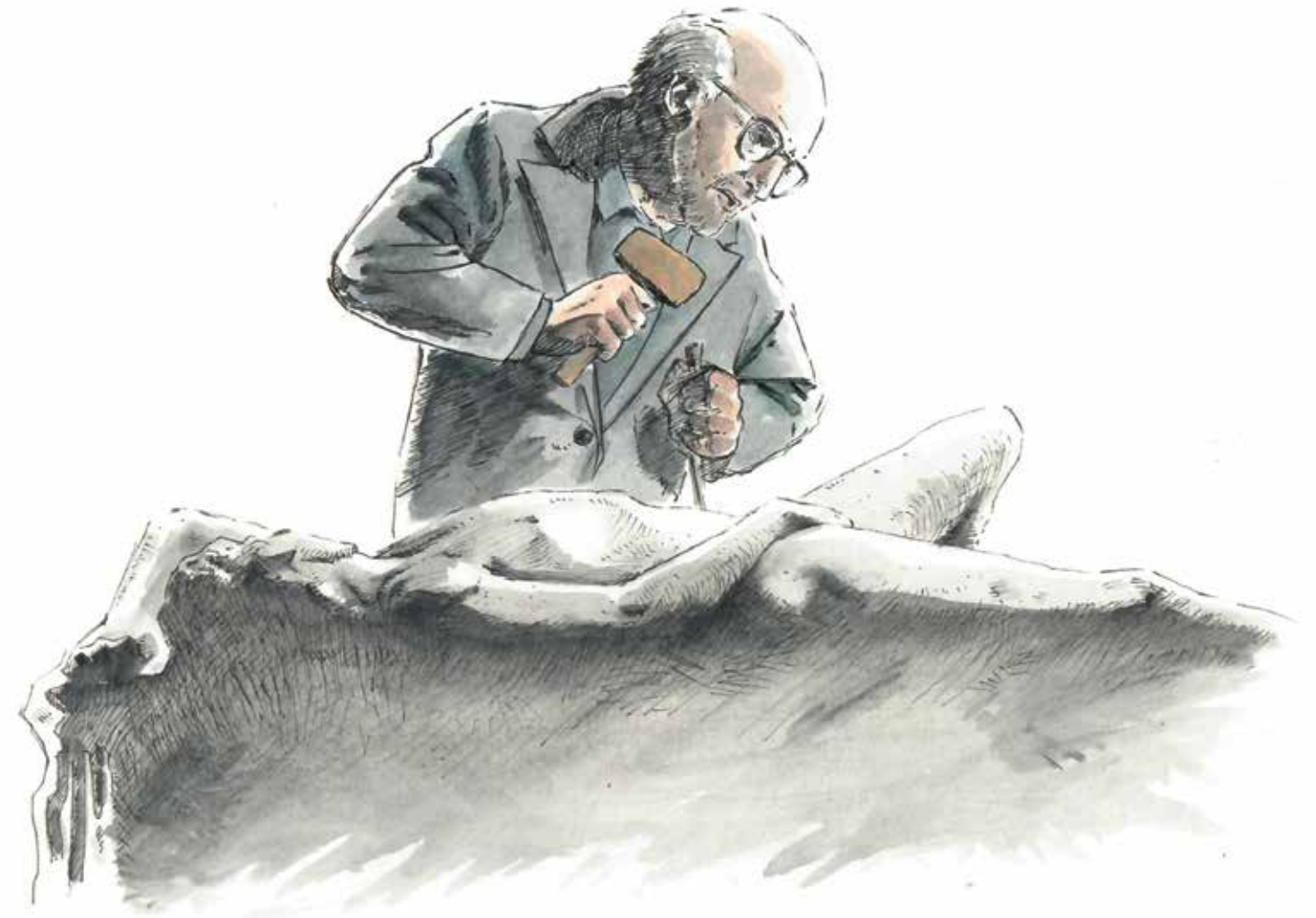
Solidair met Baudet

In december hebben onderzoeken plaatsgevonden naar mogelijk antisemitisme binnen de Rechtenfaculteit van Leiden. De conclusie is dat er geen sprake is van antisemitisme, net zoals dat niet concreet terug te vinden is in Cliteurs werk. Desondanks vertonen zijn theorieën over het cultuurmarxisme, zo stelt politicoloog Merijn Oudenampsen in *de Volkskrant*, wel degelijk grote overeenkomsten met het antisemitisme in de jaren 20 en 30. Het antisemitische denken uit die tijd strekt erg breed, maar het is voornamelijk gemobiliseerd door het nazisme. Zij geloofden ook in dreigingen die de westerse cultuur van binnenuit omver zouden werpen, voornamelijk de joden. Máár ook de communisten en marxisten. Vergelijkbaar met Baudets uitspraak: ‘de westerse beschaving is superieur, en de Joodse cultuur is een parasitaire cultuur binnen het westen.’ De Universiteit van Leiden heeft zich al lang geleden gedistantieerd van Baudet, en daarmee dus een hoop van haar medewerkers en hoogleraren. Het zou Cliteur dan ook betamen zijn wetenschappelijke collega’s te volgen. Cliteur weigert dit echter. Als

reactie op Baudets uitspraak ‘Bijna iedereen die ik ken is antisemiet,’ stelt Cliteur ‘solidair te zijn met Baudet en zijn ideologische lijn.’ Solidariteit met Baudet is bij uitstek onhoudbaar in een positie als die van hoogleraar, vooral omdat Baudet ‘redeneringen’ uitkraamt die niks meer te maken hebben met het vrije woord of logica, en omdat Baudet daarbovenop zelfs uitspraken doet over het recht die compleet incorrect zijn. Zo zegt hij dat er geen onafhankelijke rechtspraak bestaat in Nederland, terwijl Nederland juist wat dat betreft bij de top van de wereld hoort.

Allang voor de creatie van Thierry Baudet was Cliteur bezig met een conservatieve revolutie. Deze conservatieve revolutie is gericht tegen de dreigingen van binnenuit; de babyboomers, de geest van ’68 en cultuurmarxisme en -relativisme. Impliciet is deze revolutie tegen vooruitgang en ontwikkelingen die wij als samenleving vaak als waardevol beschouwen, maar misschien belangrijker nog, die wij binnen de

Als reactie op Baudets uitspraak ‘Bijna iedereen die ik ken is antisemiet,’ stelt Cliteur ‘solidair te zijn met Baudet en zijn ideologische lijn’

academie als waardevol beschouwen. Daar later meer over. Voor nu is het van belang, voordat ik mijn betoog voortzet, om te stellen dat mijn politieke spreekpositie een linkse is en ik bewust ben van het feit dat mijn standpunt enigszins polemisch is. Wat ik hier wil betogen is niet dat linkse opvattingen de norm zijn of zouden moeten zijn, maar dat het links dat Cliteur aanvalt simpelweg bestaat uit een stereotypering die *imagined* is. Stellen dat links tolerant is naar minderheden of niet racistisch zou zijn, en rechts daarentegen wel, zijn generalisaties die de mens achter ‘links’ of ‘rechts’ te kort doen. Deze generalisatie omvat een retoriek en polemiek die Cliteur maar al te graag aanhoudt. En Cliteur kan zich niet beroepen op het feit dat objectiviteit niet bestaat in postmoderne academia, want dat is nou juist iets waar hij hard tegen ageert.

Politicoloog Merijn Oudenampsen stelt dat er daarnaast ook radicale elementen in het werk van Cliteur zitten. Omdat Cliteur bijvoorbeeld beweert in zekere zin dat onze instituties ons niet kunnen en zullen beschermen, is er het risico dat mensen tot de conclusie zullen komen dat er een eigenrichting nodig is, bijvoorbeeld met geweld. Dit gaat vooral over intolerantie richting bepaalde minderheden die hier haast vanzelfsprekend mee gepaard gaan. De conclusie die hieruit te trekken is, is dat Cliteur niet zomaar rechts-conservatief is, zoals de

academie in het algemeen vaak links-progressief is. Cliteur toont actief intolerantie naar minderheden. Daarnaast voert hij zijn conservatieve agenda door via zijn werkgroepen. De contradictie is hier dat het Leidse gangetje dus de werkelijke plek is waar het universitaire onderwijs te veel politieke en ideologische veren aan het ontwikkelen is, niet in het ‘cultuurmarxistische onderwijs’ zoals Cliteur beweert. Helaas is dat bij verre niet de enige grove contradictie die het gedachtegoed van Cliteur definieert.

Cultuurmarxisme

De opvattingen van Cliteur wat betreft het cultuurmarxisme zijn het beste te beschrijven als het idee dat het marxisme nooit is gestorven, maar enkel haar pijlers heeft veranderd van economie naar cultuur, media en onderwijs. In zijn theorie onderscheidt hij nauwelijks tussen ‘marxistisch’ en ‘links.’ Vanuit dit perspectief is het marxistische denken de dreiging van binnenuit waar we ons druk om moeten maken. Immers, de marxisten zouden ook de dreigingen van buitenaf faciliteren, denk aan de EU of ‘de’ islam. Links is kortgezegd te postmodern, te feministisch en te pro-islamitisch. Kenmerken van hedendaags cultuurmarxisme zijn volgens Cliteur postmodernisme, identiteitspolitiek en het criminaliseren van islamofobie. Links en marxistische ideeën zouden kortgezegd verantwoordelijk zijn voor het

omverwerpen en ondermijnen van de westerse cultuur; zondebokdenken pur sang. In het boek *Cultuurmarxisme: Er waart een spook door het Westen*, waar Cliteur coauteur en co-redacteur van is, gaat coauteur Jesper Jensen nog een paar stappen verder. Hij insinueert dat feministen voor het islamisme zijn zodat ze het patriarchaat van de westerse cultuur omver kunnen werpen. Dit is toch niets meer dan een ondoordachte complottheorie? Naast het feit dat de logica achter cultuurmarxisme ver te zoeken is, komen er in het boek weinig nuances of tegenargumenten voor. Klinkt dit ook maar enigszins wetenschappelijk? Weloordacht? Aanvaardbaar beargumenteerd?

Cultuurrelativisme

Naast het cultuurmarxisme, dat dus nogal een breed omvattende ingebeelde categorie behelst, is voor Cliteur het cultuurrelativisme eveneens problematisch. Zowel binnen de academie als de politiek en samenleving. Het cultuurrelativisme stelt dat opvattingen en culturen niet simpelweg met elkaar vergeleken kunnen worden, want normen en waarden zijn niet universeel, maar worden slechts begrepen vanuit de cultuur waar ze zijn ontstaan. Het cultuurrelativisme omvat een ingewikkeld debat, met genoeg valide tegenargumenten. Een groot knelpunt in het debat rondom cultuurrelativisme zijn mensenrechten. De breed gedeelde opvatting – en terecht ook – is dat deze universeel zouden moeten zijn. Maar let wel, het is altijd de vraag of het werkelijk universeel *kán* gelden in de praktijk. Het cultuurrelativisme is een ontzettend brede term, en wetenschappelijk gezien vallen dus ook de disciplines van (niet-westers) feminisme, postmodernisme en het postkolonialisme hieronder. Dit zijn disciplines en verschuivingen die niet meer weg te denken zijn uit de wetenschap.

Om een kort voorbeeld te geven van de wijze waarop Cliteur rede-neert in de context van het cultuurrelativisme citeer ik zijn woorden uit een opiniestuk in *Trouw* uit 1999 (zijn redenatie is namelijk niet veel veranderd). ‘Morele filosofie van Spencer en het sociaaldarwinisme had grote invloed op de legitimatie van kolonialisme. Het sociaaldarwinisme werd gebruikt om te rechtvaardigen dat beschaving door Europeanen naar primitieve volkeren gebracht zou worden. Zij zouden dit doen in de naam van vooruitgang.’ Dit is een aanvaardbaar argument tegen vooruitgangsdrang en tegen het modern-wetenschappelijke idee van progressie. Maar wat Cliteur nu juist deelt met deze kolonialisten is de hardnekkige overtuiging dat de westerse cultuur en het westerse verlichtingsdenken superieur zouden zijn. Want ook voor Cliteur omvat het verlichtingsdenken vanzelfsprekend vooruitgang. Is dat een vooruitgang die volgens hem nu bedreigd wordt door meer vooruitgang? Of door vooruitgang voor hen die niet westers, rijk, wit en man zijn?

Het open debat

Gezien Cliteurs opvattingen wat betreft cultuurrelativisme en -marxisme moet de vraag gesteld worden: wie is welkom in Cliteurs open debat? Ook de linkse cultuurmarxist die de westerse samenleving omver wil werpen? De feminist of de moslim die schijnbaar hetzelfde beogen? De postkoloniale wetenschapper? De niet-westerse wetenschapper? Het probleem met dit westerse superioriteitsdenken is dat het indicatief is voor het in stand houden van koloniale machtsstructuren. Het koloniale denken valt namelijk niet weg te denken uit het verlichtingsdenken – een besef dat in de ‘cultuurmarxistische en postmoderne’ academie allang is doorgedrongen. En hoe moeten we Cliteur nu eigenlijk categoriseren? Een vermenging van het geesteswetenschappelijke, politieke en rechtsgeleerdheid is een ware belichaming van het Kantiaanse conflict

van de faculteiten. Het vrije academische woord is van zeer groot belang, maar dat wil niet zeggen dat het misbruikt mag en kan worden met zondebokdenken als doel. Er is namelijk niks wetenschappelijks aan het aanmerken van een probleem in de samenleving om het vervolgens te wijten aan een specifieke groep of *trope* zoals de feminist, de cultuurrelativist of de islamist.

Een vermenging van het geesteswetenschappelijke, politieke en rechtsgeleerdheid is een ware belichaming van het Kantiaanse conflict van de faculteiten

Het verhullen van extreemrechts en antisemitisch gedachtegoed in een wetenschappelijk jasje is gevaarlijk, onder andere omdat het zo misleidend is. Cliteur maakt gebruik aan van zijn aanzien binnen de rechtswetenschap en de Universiteit van Leiden om niet-wetenschappelijke of menswetenschappelijke claims valide te laten klinken. Dat dit een misleidend effect heeft wordt helder door de maatschappelijke reactie op Forum voor Democratie, die in vergelijking met Wilders redelijke acceptatie geniet. Baudet heeft immers nog geen vervolging te vrezen gehad. Omdat het men blijkbaar nou eenmaal allemaal minder goed opvalt wanneer je racisme uitdrukt met moeilijke begrippen zoals ‘de Uil van Minerva,’ ‘de boreale wereld’ of de ‘homeopathische verdunning van ons volk met alle volken van de wereld.’ Het is zóveel gemakkelijker om een uitspraak zoals ‘meer of minder Marokkanen’ te vervolgen en te verguizen.

De redeneringen van Cliteur aangaande het cultuurmarxisme en -relativisme zijn wetenschappelijk op geen enkele manier valide. En hoe je het ook draait of keert, de redenering komt hoe dan ook op hetzelfde uit; het (open) debat mag gevoerd worden door de boreaal-ogende man. Enkele weerstand tegen de boreale bubbel wordt niet geduld, en weggezet als cultuurmarxisme, en daarmee als een immanent gevaar voor onze westerse beschaving. Het is een feest van drogredeneringen en schaamteloze retoriek. In deze zin had Cliteur van meet af aan politicus moeten worden, of jurist, maar liever geen geesteswetenschapper. En waar volgens Cliteur het marxisme springlevend is, stel ik dat het antisemitische en racistische denken springlevend is, warend als spook door de boreale broedplaats. ▲

Voor elk wat wils bij de culinaire stadswandeling

Dankzij de aanhoudende lockdown is een nieuw fenomeen razend populair in Amsterdam: de culinaire stadswandeling. Verschillende initiatieven stippelen routes uit langs horecagelegenheden waar je met je wandelbewijs een hapje en een drankje tegen korting af kan halen. Een win-win situatie voor de horecaondernemer en liefhebber, die elkaar al te lang moeten missen. Om het succes zelf te ervaren deed ik voor *Babel* een wandeling door de Plantagebuurt en langs de Amstel.

Tekst /// Lisa Kampen Beeld /// Anna Berkhout

Met een vriendin spreek ik af om dit weekend te gaan wandelen. ‘Zet alvast een wekkertje voor de inschrijving op donderdag om twee uur,’ waarschuwt ze. In mijn naïviteit denk ik nog dat het wel los zal lopen, maar om haar gerust te stellen zit ik die donderdag toch braaf achter mijn laptop. Dat was maar goed ook, want de inschrijving voor de stadswandeling geschiedt op een wijze die verdacht veel doet denken aan de vakinschrijving van de UvA. Een totale *free-for-all*.

Het is écht-Amsterdams gezellig

Om twee uur is het zaak dat je op het juiste moment de inschrijfpagina ververst, om vervolgens in gepaste paniek de gewenste wandeling aan te klikken en je adresgegevens zo snel mogelijk in te vullen. Als het je gelukt is om deze proeven te doorstaan, mag je jezelf voor drie à vier euro de gelukkige eigenaar van een Amsterdams wandelbewijs noemen. Juist. Voor de zeldzame ziel

die tijdens de coronacrisis nog niet heeft gedacht, 'waar zijn we in godsnaam mee bezig', is reflecteren op de ticketverkoop van de stadswandeling een uitermate goed redmiddel.

De feestelijke lentewandeling

Wat krijg je voor die drie à vier euro? Een PDF-bestand met een routekaart, een menukaart en een aantal quizzen waarmee je elkaar tijdens de wandeling aan de tand kan voelen. Bovendien hebben alle horecagelegenheden waar je langskomt een speciale 'wandeldeal' waarmee je tegen korting een hapje en drankje af kan halen. Wij kiezen voor de feestelijke lentewandeling, waar het eten en drinken wat luxer is dan bij de andere wandelingen. Als je het dan toch doet, doe het dan goed.

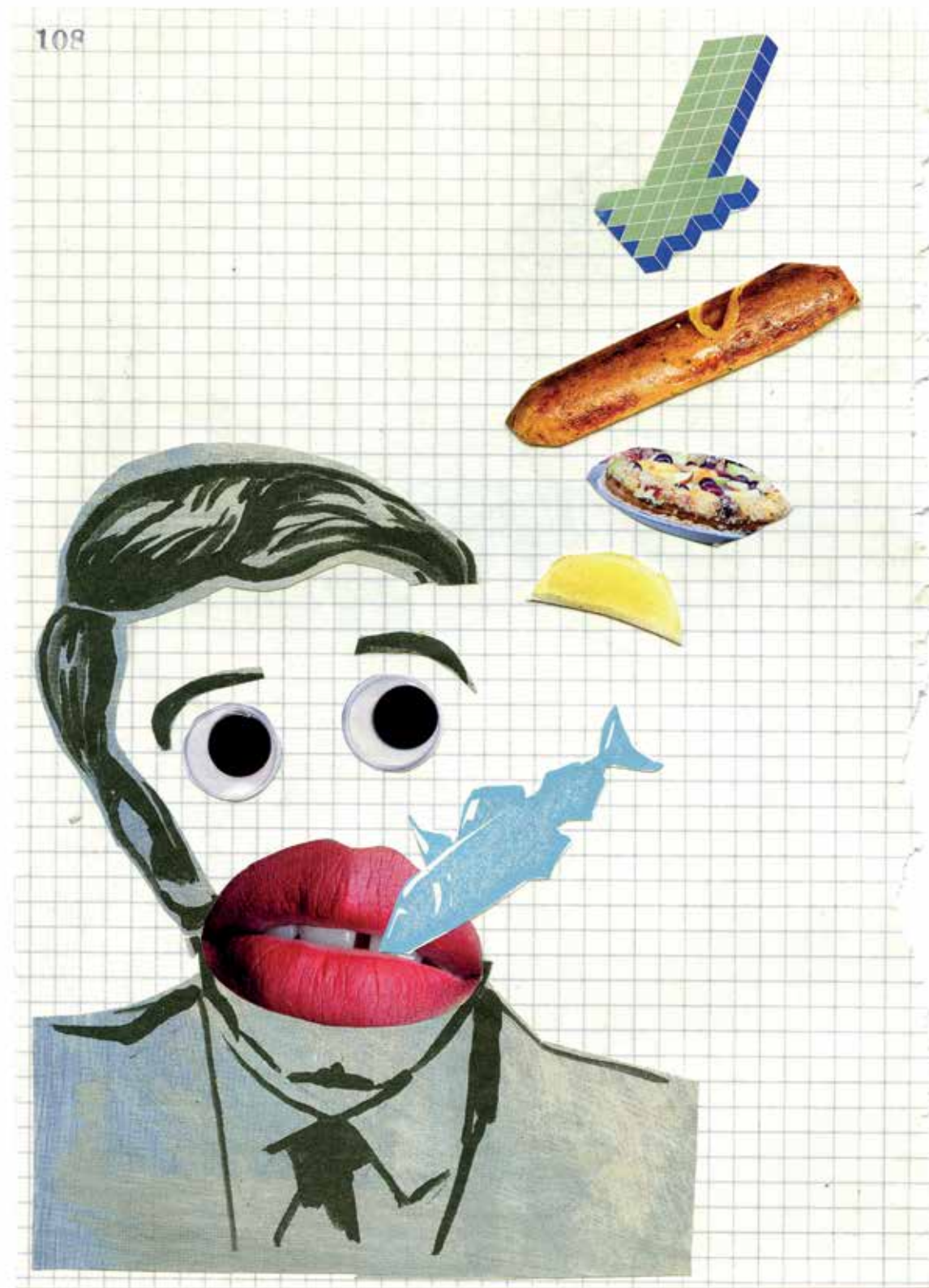
Tijdens de wandeling zie je duidelijk hoe de deelnemers zich aftekenen in twee groepen liefhebbers: de wandelaars die komen voor een fikse borrel en de wandelaars die van lekker eten houden. Een combinatie zit er ook wel bij, maar het doel van de wandeling is bij elk groepje dat wij passeren van meet af aan duidelijk: óf zo snel mogelijk dronken worden óf zoveel mogelijk hapjes naar binnen werken. Nu moet ik bekennen dat ik tot die tweede groep behoor, en dus als student afwijk van het archetype. Met mijn liefde voor koken en lekker eten sta ik op een doordeweekse avond gemakkelijk vier uur in de keuken om een 'niet al te ingewikkelde' avondmaaltijd te bereiden. Voor hen die op een sappig dronken verhaal gehoopt hadden, mijn excuses.

Fantastische horeca-ondernemers en gepast wandelgedrag

Tijdens het wandelen begrijp ik gelijk waarom dit fenomeen zo'n razend succes is. Het is écht-Amsterdams gezellig. Bij elke horecaonderneming doe je met wederzijds enthousiasme je bestelling, waarna je heerlijk eten en een bijpassend drankje krijgt. Voltreffer op mijn route was Five Brothers Fat in Oost, een tapasbar waar ze cava serveerden met manchego en een charcuterie van *cecina de leon*, prachtig dungsmeden runderrookvlees. Bijzonder lekker waren ook de aardappeltjes overgoten met warm gesmolten raclettekaas van Bistrot des Alpes, die wij naast de Magere Brug ophaalden. Maar wat mij het meeste opviel, was hoe geweldig de horecaondernemers hun best deden om het je naar je zin te maken. Wil je iets anders drinken dan cava? Natuur-

lijk. Dieetwensen? Geen probleem. Hoewel horecaondernemers het tijdens de coronacrisis bijzonder zwaar te verduren hebben, spatte bij elk tentje de liefde voor het vak er nog steeds vanaf. Dat geeft hoop.

Het enige minpunt van de wandeling ligt dan ook helaas bij de medewandelaar. Hoewel iedereen vrij is om kritiek te leveren op de huidige coronamaatregelen, bekruipt mij bij het zien van groepen wandelaars van tien

Hi Google

'Hi Google, wat voor weer wordt het morgen?' Het duurt een paar seconden voor een blikkerige stem staccato antwoord geeft: 'Volgens de website KNMI.nl wordt het morgen zeven graden, met 's ochtends zon en in de middag bewolking met af en toe een bui.'

Ik ben bij een vriend thuis om samen te studeren. Als ik binnenkom laat hij me trots zijn nieuwe gadget zien. 'Dit is vet man, kijk: Hi Google, zet de TV aan.' Er gebeurt niks. 'Hi Google, zet de TV aan!' Weer niks. Zijn beteuterde gezicht klaart op wanneer hij roept: 'Hi Google, zet de Sony KD-55 aan,' en de televisie aangaat. Je instructies moeten natuurlijk zo specifiek mogelijk zijn. Eerlijkheid gebiedt te zeggen dat ik erg terughoudend ben met dit soort apparaten, zeker in je huis. Je wilt niet weten wat Google tegenwoordig allemaal met jouw (meta)data kan... Na een privacy-vak dat ik begin dit jaar volgde ben ik me daar nog veel meer van bewust. Maar deze nieuwe technologie is ook heel leuk. Want je kunt Google Home alles vragen.

'Hi Google, luister je ons af?' 'Je weet dat ik luister of reageer als de lampjes bovenop aangaan, draaien, bewegen of knipperen.' Probeert Google Home er nou omheen te draaien? Want het apparaat moet toch op elk moment geactiveerd kunnen worden, en daarom constant luisteren? Goed, geen eenduidig antwoord.

'Hi Google, wie is jouw baas?' 'De mensen op het hoofdkantoor van Google zijn mijn baas. Ik ben door hen gemaakt en luister naar hen.' Ik vind dat een beetje onheilspellend: ik was echt in de veronderstelling dat ze de naam van mijn vriend zou noemen, en dat wij konden bepalen wat Google Home deed...

'Hi Google, wat is de afstand van hier naar het Centraal Station?' 'Dat is 3,1 kilometer op de fiets en 3,3 kilometer met de auto.' Mijn vriend springt op: 'Hoe weet Google waar ik woon?!' Misschien moet ik hem voor volgend jaar dat privacy-vak aanraden.

Na een aantal verkeerd begrepen vragen en een aantal onverwachte antwoorden bloedt het gesprek dood. Mogelijk is dat omdat het een redelijk eenzijdige conversatie is; Google Home toont weinig interesse in ons. Google Home is vooral handig voor feiten – bijvoorbeeld om snel de lengte van de spits van AZ te weten te komen – maar helaas niet om diepe filosofische gesprekken mee te voeren. De voordelen wegen voor mij duidelijk niet op tegen de privacy-nadelen. Wanneer we ons allebei (mijn vriend en ik, niet Google Home) weer richten op onze studieboeken, krijg ik een gemene ingeving: 'Hi Google, zet een wekker om half vijf 's nachts.' Het antwoord: 'Wekker ingesteld om half vijf 's nachts.' Mijn vriend kijkt me wanhopig aan: 'Ik weet niet hoe je die er weer uit krijgt...' ▲

Tekst /// Max Rensink Beeld /// Dorota Dabrowska

tot vijftien man, die rond een eet- of drinkgelegenheid blijven hangen, toch een gevoel van teleurstelling. Daarin gaat het mij vooral om de horecaondernemers, die met al hun goede werk door dergelijke groepen in de problemen kunnen komen. Deze tijd noodzaakt soms burgerlijke ongehoorzaamheid, maar behoud daarbij altijd het nodige fatsoen voor hen die ook maar het beste van de situatie proberen te maken.

Het zijn geweldige initiatieven die je tijdens de lockdown een excuus geven om de deur uit te gaan en tegelijkertijd de horeca een hart onder de riem steken

Uit liefde voor Mokum

Al met al horen culinaire stadswandelingen tot een van de weinige pareltjes die de coronacrisis ons brengt. Het zijn geweldige initiatieven die je tijdens de lockdown een excuus geven om de deur uit te gaan en de horeca een hart onder de riem steken. Tijdens het wandelen zie je de liefde voor onze hoofdstad weer even in de ogen van je medebewoners, of het nou studenten, collega's, singles of gezinnen zijn. Alleen daarom al hoop ik dat deze initiatieven ook nog tot na de coronacrisis mogen voortduren, maar dan ter aanvulling. ▲

Het verdriet van de romantiek

Een magische kus om middernacht in een met regen overgoten Parijs; verzonken in elkaars ogen aan een met kaarslicht gedekte tafel of een huwelijksaanzoek in het reuzenrad, zwevend boven de stad. Idealistische Hollywoodscènes en daverende romantiek worden vereenzelvigd met het hedendaagse idee van liefde. Echte liefde bestaat alleen nog maar in de gedaante van hartstochtelijke expressies, met een commercieel perspectief vastgeketend aan sociale verwachtingen. Bestaan waarachtigheid en eenvoudige menselijkheid nog in de wereld van de liefde, of hebben we deze onherroepelijk overhandigd aan de kunstmatige romantiek en maakbaarheid?

Tekst /// Jens Rummens Beeld /// Katja Schraag

Bevend kijk je naar de moderne eis voor échte liefde en vraag je jezelf voor de zoveelste keer af wanneer jij spontaan en stun- telig tegen de liefde van je leven zal aanbotsen op een zwoele zomeravond in een afgelegen Italiaans dorpje. Is het nog te vroeg om te zeggen dat we onze eis voor de liefde volledig laten bepalen door de illusies uit films, reclame en briljante geschriften? Of reeds te laat? Diep vanbinnen zit er bij ons allen een zenit van een romantisch ideaal verborgen dat de maatstaf vormt voor onze benadering van de liefde. Gefrustreerd swipe je erop los, hunkerend naar een match voor je romantisch misverstand. Maar is dat zenit haalbaar of is het bedrog? Daadwerkelijk een romantisch misverstand? Voor we door fantaseren naar de romantiek, behoren we de existentiële startpositie te belich- ten. Om een uitweg uit dit chaotisch bestaan te bieden, ontstonden er sociale richtlijnen, hier ontbrak echter een element van authenticiteit. Een element dat later cruciaal blijkt te zijn voor de liefde.

De angst om achter te blijven

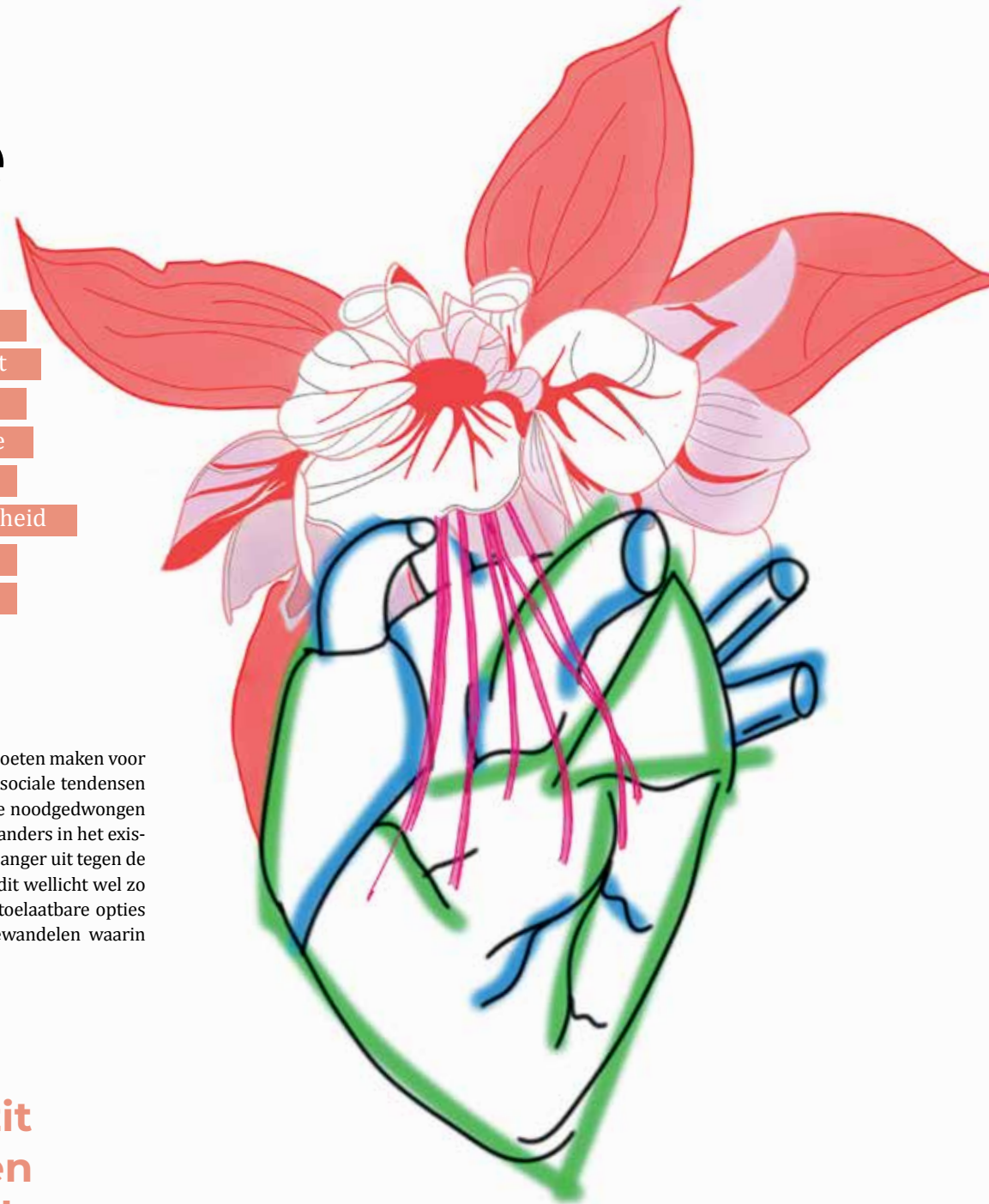
Duits filosoof en socioloog Erich Fromm begint in zijn werk *The Art of Loving* met de positie dat de mens zich moet bevrijden van een existentiële kwaal, namelijk dat hij onherroepelijk gedistantieerd is van het dierenrijk en nu zelf een soort harmonie in zijn leven moet voltrekken. Hij bevindt zich niet langer binnen het veilige domein van dierlijke instincten, maar wordt in een bestaan geworpen waar hij vrij is en de verantwoordelijkheid krijgt de welluidendheid ervan te vormen. Volgens Fromm resulteert deze taak van een harmonie te vinden in de drang om te verenigen. Een nog fundamentele reden om te verenigen dan een welluidende bestaansharmonie is de angst om alleen achter te blijven. De vrees om in die eenzame existentiële kwelling achter te blijven, waar alle wegen leiden naar krankzinnigheid.

Fromm vertelt over de historische vormen van vereniging zoals stam- men, religie, sektes en veel meer. Deze verenigingen hadden vaak een mythisch karakter en verwezen naar een hoger goed. Deze groeperin-

gen hebben in het moderne tijdperk echter plaats moeten maken voor een sociaal conformisme. Zoals je weet heersen er sociale tendensen en normen. Nu ligt het probleem bij het lot dat je je noodgedwongen aan een sub-identiteit moet conformeren, omdat je anders in het exis- tentiële limbo wegzakt. Je identiteit werkt zich niet langer uit tegen de achtergrond van je overtuigingen en passies, al zal dit wellicht wel zo worden gedacht. Vanwege een gebrek aan andere toelaatbare opties worden we gedwongen uitgetekende paden te bewandelen waarin

Diep vanbinnen zit er bij ons allen een romantisch ideaal verborgen

onze ‘uitingen’ of ‘overtuigingen’ te openbaren zijn. In andere woorden behoor je een sociaal model te kiezen dat zich het dichtst bij jouw per- soonlijkheid bevindt. Omwille van de dominantie van de sociale richt- lijnen ga je hieronder gebukt, ofwel zet je je hier van af maar verlies je haast alle mogelijkheden tot waarachtige verbintenissen.

Dit moderne tijdperk wekt wellicht de illusie een uitweg te bieden uit de existentiële kwelling. Een vereenzelvigbaar model dat jou een lege zekerheid biedt waardoor je ontlast wordt van de gedoemde verant- woordelijkheid die als het zwaard van Damocles boven jouw bestaan hangt. Maar het is juist binnen deze modellen of levensschema's waar het gif van de hedendaagse maakbaarheid sluimert en vervolgens ook de romantische misverstanden.

De maakbaarheid en ik

Menig *Babel*-lezer hoeft ik wellicht niet meer te overtuigen van de gi- gantische invloed die de sociale structuur uitoefent op de mensen. De

structuur die nu de identiteitsmodellen boetseert lijkt duidelijk het vrijemarktdenken te zijn: we identificeren ons middels consumptie- goederen, alles is vervangbaar of kent een prijs en de deugd van suc- ces heeft een perverse draai gekregen. Er wordt bij de meeste mensen zelfs een hele bestaansdynamiek gevormd rond dit laatste. Succes uit zich in dit moderne tijdperk in totalitaire zin: je behoort sportief te zijn, populair, spontaan en, tja, rijk uiteraard. Het complete plaatje be- staat uit een egocentrisch gedreven zelfontwikkeling binnen dit kader van maakbaarheid. Uit deze sociale structuur die een extreme nadruk legt op het individu volgen ook logischerwijs modellen die niet verder reiken dan de maakbaarheid van het zelf. Voor een voorbeeld van een uitwerking hiervan hoeven we niet verder te zoeken dan onze favo- riete app: Instagram. Je ziet direct hoe haast elk individu zodanig aan zijn profiel sleutelt om maar zo dicht mogelijk te komen bij de per- fectie van zijn gekozen identiteitsmodel. Uiteindelijk zijn deze indivi- duen niet meer aan het doen dan zichzelf aanprijzen als een geweld product. Jijzelf, als persoon, wordt als het ware een consumptiegoed, gedwongen om jezelf te verkopen.

Het verkrijgen van aantrekkelijke kwaliteiten is de illusoire noodzakelijk- heid geworden om liefde te bereiken

Beminnen en beminnelijkheid

De net besproken bestaanswijze heeft niet onverwacht een schadelijke invloed op onze benadering van de liefde. Binnen de focus op het bou- wen van een zelf ontbreekt de ruimte om de ander geestelijk te bena- deren. Het betreft het verschil tussen wat Fromm ‘to love’ en ‘being loveable’ noemt. In zijn werk voert hij vanzelfsprekend een pleidooi voor het eerste: beminnen. Maar de problematiek in kwestie betreft het tweede: een (ziekelijke) obsessie met ‘beminnelijkheid’. Hierbij verwijs ik dan terug naar het eerder vernoemde sociale maakbaar- heidsperspectief van onze horizon. Het verkrijgen van aantreke- lijke kwaliteiten is de illusoire noodzakelijkheid geworden om liefde te bereiken. Het betreft niet langer een verstandhouding maar de liefde voltrekt zich op een haast vulgair niveau. Je partner wordt een doel in de verwezenlijking van jezelf: een symbool voor de geslaagd- heid van jouw identiteitsmodel. Zeker wanneer we ons bevinden binnen het domein van de liefde stuiten we op een contradictie wan- neer het bereiken van liefde gaat middels de maakbaarheid van het individu.

Als individu kijk je enkel naar jouw eigen persona wanneer je bezig bent met je beminnelijkheid. Het verkrijgen van een partner wordt onderdeel van die blik op het persona. Tegenwoordig ben je bezig met de opdracht je zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Aan de hand van de sociale maatstaven kan je dus op een schematische wijze tot de liefde komen. Het verkrijgen van een relatie is dan niets meer dan een simpele rekensom geworden. Want binnen deze illusie is de regel dat een geslaagde zelfverwezenlijking beloond moet worden met een symbool voor die geslaagdheid: een partner. Dit is vergelijkbaar met de Amerikaanse werkethiek: als je hard werkt dan zul je beloond worden: werk je hard genoeg aan je identiteitsontwikkeling dan zul je een partner weten te strikken. Zo is een partner een soort van materiële beloning geworden. Maar daarnaast ook een schild tegen het existentiële limbo.

Maar liefde draait om het beminnen. Haar expressie ligt in het geven van jezelf aan de ander. En wanneer dan consumptiedenken die wereld van menselijkheid en verbintenis koloniseert, word je vervolgens gedwongen authenticiteit te zoeken binnen het sociale conformisme. Nu is het jammer genoeg zo dat ook geestelijke authenticiteit met uitsterven bedreigd is. Want niet alleen op niveau van carrière of uiterlijk heersen er aantrekkingsnormen maar ook op niveau van karaktereigenschappen. We zitten in een tendens waarbij we onze uniciteit weg disciplineren omwille van de angst voor eenzaamheid die rondspookt in het achterhoofd. Het lijkt om een paradoxaal gegeven te gaan wanneer bij de noodzaak van geestelijke verbintenis een wereld aanwezig is waar sociaal conformisme de bovenhand heeft: hoe kan men in een wereld van afgevlakte personaliteiten komen tot een waarachtige verstandhouding?

Liefde is meer dan het pronken met je kersverse aanwinst op de partnermarkt, en meer dan alleen een mooie verschijning zijn

Is het niet zo dat diep van binnen juist de unica van een persoon jou aantrekken, zij het de perfecte imperfectie? Maar wanneer men zelf geconformeerd gaat denken en populaire principes hanteert, hoe kan je dan ooit nog een diepgaand gesprek voeren met je partner? Fysiek aantrekkelijk ben je maar even, maar de geest zal bijna voor altijd blijven. Liefde is meer dan het pronken met je kersverse aanwinst op de

partnermarkt, en meer dan alleen een mooie verschijning zijn. Het draait om een verbintenis, een begrip. Iemand waarvan je niets verwacht en toch respecteert, een persoon waar je de rest van je dagen mee wilt slijten. En met deze insteek kan je maar beter even nadenken over het kiezen tegen welke persoon je, of misschien nog beter, welke persoon tegen jou een heel leven zal lopen aan lullen. In essentie ligt dan ook een pure vriendschap niet ver verwijderd van liefde, minus het seksuele aspect wellicht. In een relatie, en zeker in een liefdesrelatie, ligt de kern in de interpersoonlijke afhankelijkheid. Als twee personen uit zijn op het geven van zichzelf aan de ander, zullen beiden ook altijd ontvangen.

Waar de wereld nu meer dan ooit behoefte aan heeft, is liefde

Elementen van de liefde

Om nu terug te komen bij waar we vertrokken waren: het lijkt erop dat we er niet in geslaagd zijn – bewust of onbewust – een uitweg te vinden uit de existentiële put. De oplossing van het vrijemarktdenken en de sociale structuur schiet tekort. Het identiteitsmodel dat met zijn maakbaarheid de liefde op het oog heeft, struikelt over zijn eigen individualisering. De nadruk op beminnelijkheid, die gebonden is aan sociaal conformisme, resulteert in het steeds meer verwijderd raken van authenticiteit en geestelijke verbintenis. Uiteindelijk leidt dit pad ons terug naar af: de begeerte naar beminnelijkheid kan geen liefde garanderen en hierdoor dreigt de existentiële verdoemenis terug aan ons bewustzijn te knagen. Is daarbij niet elke poging van Hollywood om een romantisch verhaal te poneren de expressie van een innerlijke drang zo ver mogelijk van die existentiële dreiging te geraken?

Hoe dan ook zal beminnen altijd het antwoord zijn. De wereld wordt stelselmatig een koudere plek, door een gebrek aan verbintenis die we simpelweg kunnen bereiken door wat meer te houden van elkaar. Liefde is niet eendimensionaal: verbroedering, verbintenis, ver-gevingsgezindheid en basale menselijkheid zijn hier de uitingen van. Laten we proberen meer te geven en bij de ander op zoek te gaan in de plaats van die kille obsessie met onszelf. Want waar de wereld nu meer dan ooit behoefte aan heeft, is liefde. ▲

Tekst /// Robin Phoelich Beeld /// Winonah van den Bosch

Beste Toekomstige Wetenschapper,

Zaken zijn er niet veel op vooruit gegaan sinds mijn laatste brief. Er zijn zoveel vragen en redenen om u aan te schrijven. Maar, kort gezegd, kwelt het gevoel mij dat de samenleving langzaam aan ontwricht aan het raken is. Even een zeer beknopte en subjectieve schets van dit moment in tijd:

We zitten in de nasleep van de verkiezingsperiode van ons land. Dit is een periode die altijd al heeft gepolariseerd, maar nu nog net wat meer, door de pandemie en de aanpak ervan die ons teistert. Mensen zijn de vrijheidsbeperkingen zat en andersdenkenden voelen zich niet gehoord binnen de dominante discourses over dit alles. Sommigen ervaren dit zodanig dat ze zich genoodzaakt voelen om uit te wijken naar extreemrechtse populistische partijen die deze stem schijnbaar wel naar voren brengen.

Inmiddels is er ook een avondklok ingevoerd. Dit was omstrede en heeft zelfs geleid tot kortstondige rellen van een formaat dat ons landje niet meer zag sinds de krakersrellen. Als ik om tien over negen uit mijn raam kijk zie ik een stoet van politieagenten midden op straat lopen; enigszins intimiderend. Stel je voor: je hebt de pech om net nog na negenen buiten te zijn, en dan komt er een groep van zes politieagenten op je af, alsof je een misdadiger bent. Ondertussen gaan de feestjes van mijn onderbuurman en bovenbuurvrouw onverminderd door. Dit gaat al een tijdje zo, net zoals wanneer ik in de tram zit te zweten onder mijn mondkapje. Terwijl ik daar al zo'n tien keer via de luidspreker heb gehoord dat je "verplicht je mond, neus en kin moet bedekken", hoor ik een jonge gozer – het soort type dat behoort tot een studentencorps – vol enthousiasme aan de telefoon zijn volgende feest plannen. Het blijkt maar weer, dat handelen in de naam van het collectief vaak een vreemd concept is. Maar nu gebeurde er de afgelopen week iets gek. Er is allerlei praat over vaccinatiebewijzen en impliciete dwang in de naam van het grote collectief. Wil je dit niet? Dan ben je vast religieus, of vertrouw je het "goedje" niet.

Enfin, je hoort mensen alom zeggen dat het coronavirus de kwetsbaarheid van onder andere de zorg en ouderen heeft blootgelegd. Maar de komst van het coronavirus heeft de zwakte van onze samenleving in haar geheel pijnlijk duidelijk gemaakt. Alle verbazing en verwondering over de aanpak van dit virus, over de polarisatie die het teweeg brengt, en het korte-termijn en onbedachtzame denken dat het definieert, bracht mij tot een pijnlijke en lastige, maar allesbehalve nieuwe, conclusie; men wil niet langer leven in realiteit. Dat wil zeggen, de realiteit waar viruscellen ronddwalen, waar deze nou eenmaal makkelijk overspringen van mens op mens, waar een gebrek aan intimiteit niet natuurlijk is, waar een gebrek aan bewegingsvrijheid niet acceptabel is en waar een gemis aan menselijk contact niet realistisch is. We willen ons beschermen tegen de viruscellen met een masker, we willen ons leven verplaatsen naar een scherm, en onszelf vermaken met het entertainment dat de overheid nog toestaat. Men wil leven in een simulatie, waar al deze realiteiten niet hoeven te bestaan en waar we realiteit zelf stap voor stap kunnen construeren met simulacrum na simulacrum. Denk aan 'wees lief voor elkaar: houd 1,5 meter afstand, dan kan Amsterdam weer open' of, misschien wel het grootste simulacrum van allemaal, 'samen vechten we tegen het virus'.

Misschien is het dan nog een vraag die ontbreekt aan deze brief. We zien nu een stille maar fatale ontwrichting van de samenleving ingezet worden. Ik vraag me af hoe we in godsnaam gaan overleven wat nog komen zal. Ergere pandemieën en klimaatproblemen zijn onvermijdelijk en zullen onontkoombaar onze samenleving veel zwaarder testen, maar de verkiezingen gaan niet werkelijk over dit soort onderwerpen, zoals de klimaatverandering. Terwijl de klok doortikt, zijn politici bezig met het simuleren van een democratie, waarin de beloftes die ze ons doen misschien wel de ultieme simulacra zijn; alle werkelijkheid is eruit verdwenen.

Robin

Elke maand schrijft een redacteur een brief aan de toekomst. Wat kan er beter, wat mag onder geen beding verloren gaan en bovenal: wat voor faculteit willen we worden?

De utopie van iemand anders

‘Je bent niet links genoeg.’ Het is een uitspraak die ik voortdurend hoor sinds ik politiek actief ben. Uit naam van abstracte idealen heb ik voor gebouwen gezeten, ben ik naar grote internationale protesten gegaan en heb ik de nodige trauma’s opgelopen. Het lijkt nooit voldoende. Grote dromen: een economisch eerlijk land, volledige gendergelijkheid en ruimte voor diversiteit. Wanneer handel je voldoende naar die waardes? Wanneer ben je ‘links genoeg’? De linkse strijd heeft niets te maken met je hoofd, hart of je acties; het is een organisme dat op basis van veranderende details bepaalt wie er wel en niet meedoet. Een idealistische revolutie die noch concreet, noch van duidelijke origine, altijd afkomstig van de ander. Op de vraag ‘Wat is die linkse strijd?’ is allang geen antwoord meer.

Tekst /// **Tammie Schoots** Beeld /// **Inge Spoelstra**

Utopie

‘Wir müssen zusammenhalten. Das Gemeinschaftsgefühl verbindet uns,’ klonk het door de megafoon. Het was de eerste keer dat ik proefde aan wat het betekent om midden in een linkse strijd te staan. Ik dacht een leuk weekendje naar Hamburg te gaan met ROOD, de jongerenpartij van de SP. Opeens belandde ik in de G20-protesten van 2017, een samenkomst waar wereldleiders met elkaar over de mondiale toekomst gingen discussiëren. Terwijl we met honderdduizenden mensen over straat utopische leuzen scandeerden, keken politieagenten ons nijdig vanaf de zijlijn aan. De consequenties van de strijd wogen niet op tegen het gevoel deel te zijn van iets groters: op kunnen gaan in de veiligheid van een collectief. Over mijn toekomst dacht ik niet na. We stonden daar om repiek te bieden aan de wereldleiders. Vechten tegen armoede, geen wereldhonger meer, het kon niet idealistisch genoeg. Duizenden mensen paradeerden met grote hoopvolle ogen door de straten van Hamburg. Het systeem moet eerlijker. Ik voelde me eindelijk deel van iets, met mijn voeten geworteld in een gemeenschappelijke grond. Na jaren van eenzame dwaling, me niet kunnen relateren aan anderen, hoorde ik er opeens bij. Ik deed mee. We hadden een doel. Het was een inherente drang tot handelen. Hetzelfde magnetische gevoel dat me naar mijn liefde toetrekt. Het is de belofte die me steeds weer doet terugkeren. Een beter leven, voor iedereen. Het gevoel ergens bij te horen, om thuis te kunnen komen. Het is wat links belooft. Hoop, idealisme, noem het hoe je wil, je weet pas wat het is als je het ervaart.

Even mag je proeven aan het euforische gevoel van een betere linkse wereld, totdat de bubbel uit elkaar spat. Jouw individuele opvatting wordt ondergeschikt aan het stevig doormarcheren van het collectieve belang. De meer hoopvolle en naïeve aanwas neemt jouw plek over wanneer je niet ‘links genoeg’ meer bent en de cirkel begint vervolgens weer opnieuw. Ik heb het al zo vaak gezien. Opeens voldoe je niet meer aan de verwachtingen van de linkerkant. Een vriendin die jaren van

Waar rechts een steeds bredere term is, is links aan het versmallen

haar leven opgeeft voor de strijd, maar zodra ze lid wordt van een politieke partij voor ‘verrader’ wordt uitgemaakt. Een jong meisje dat voor de hoge rechter moet vertellen waarom ze tegen de wapenhandel is, in haar eentje. Waar doen linkse activisten het allemaal voor? Ze zijn pionnen die opgeslokt worden door een groot dreigend monster, eentje in wiens naam ze strijden en in wiens naam ze vervolgens worden afgeserveerd. De hoop verloren in de alles overstijgende revolutie, de hoop op meer en beter. Het is de belofte op een utopie, die die links zelf maar niet weet te definiëren.

De ander

Wie bepaalt welk gevecht aan de linkerkant gevoerd wordt? Voor diegenen die net kennis maken met de linkse strijd lijkt het allemaal zo

helder. Idealistische jonge koppies die met grote ogen over Karl Marx en Antonio Gramsci vertellen. Het zou een uitweg zijn voor de leegte, de armoede, de wereldse ongelijkheid. Ik heb ze ook allemaal gelezen, die linkse bijbels. Of het de ruggengraat van een beweging is, dat betwijfel ik, want wat er precies in die boeken staat, lijkt ons allen te ontgaan. Iets over herverdeling van het kapitaal en een cultureel gevecht, de een weet het altijd net iets explicieter te maken dan de ander. Het is iets wat boven mij staat en waar ik geen invloed op lijkt te hebben. De honderden ‘experts’ verbeteren mij bij elke verspreking en aandachtig pen ik mee. Maar wanneer ik Marx onder de knie lijkt te krijgen, klinkt sissend het verwijt dat ik een seksist aanhang. Dat is niet ‘echt links’. Daarvoor moet ik niet bij hem, maar bij Simone de Beauvoir zijn. Of toch Frantz Fanon, want antiracisme is vervlochten met links, dat mogen we niet vergeten. Nee, Chantal Mouffe’s agonisme, want dat is het antwoord op populistisch rechts. En laten we het klimaat niet vergeten. Nu is het concept ‘intersectionaliteit’ mij bekend. Het betreft niet één deel maar alles, de doorkruisingen van identiteit en onrecht. Een ideaal dat hetgeen meeneemt wat altijd is vergeten.

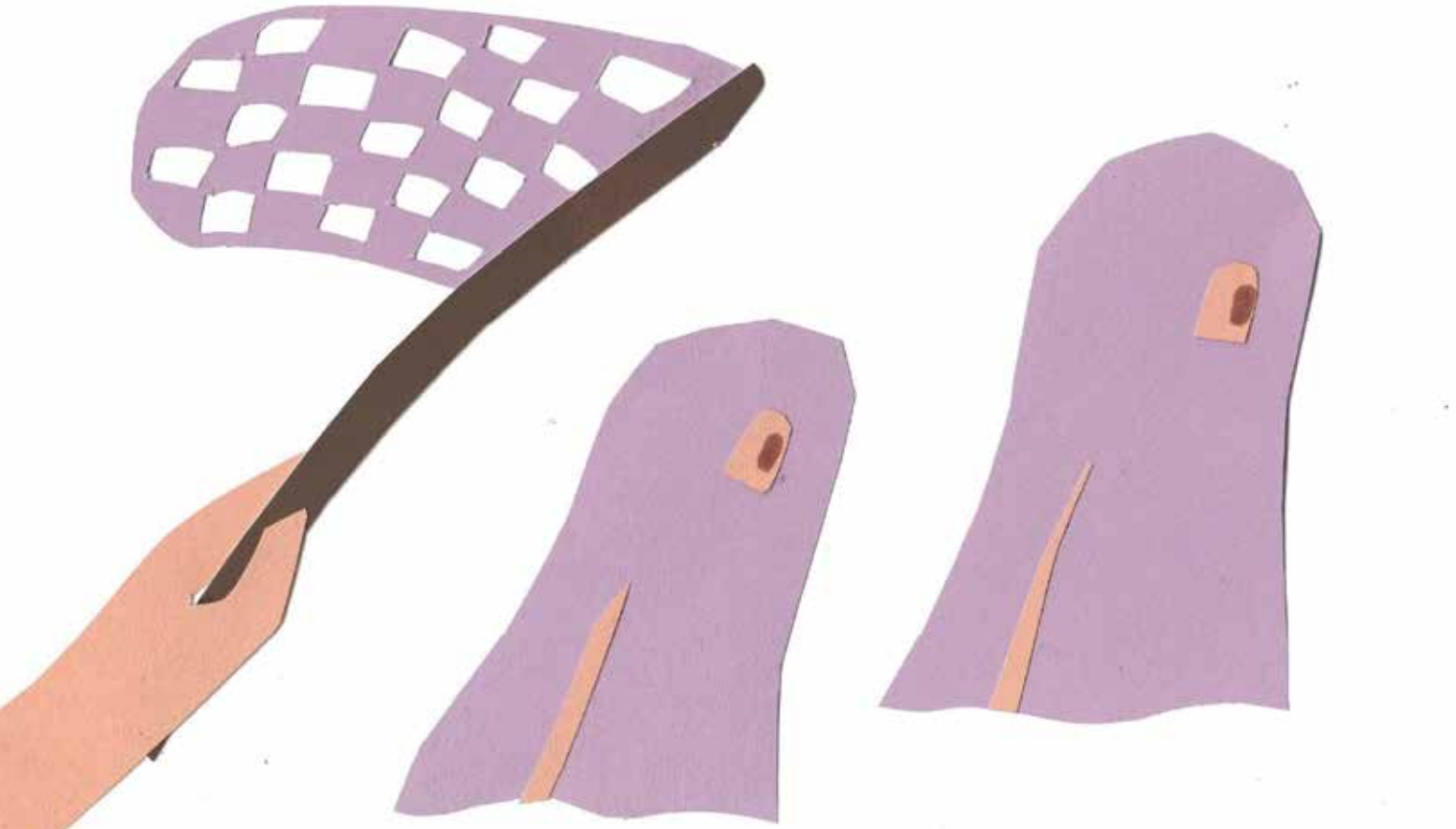
De revolutie op links geeft echter geen helderheid in de definitie van de ‘linkse strijd’. Het gaat ook over gendergelijkheid, over economische rechtvaardigheid, en ga zo maar door, maar dat is geen antwoord op wat deze ideeën betekenen. Het is de denkstap daarvoor die verdere adressering behoeft. In de wirwar van transcendentale concepten is het moeilijk om nog te zien hoe de uitvoering van één onderdeel zou moeten. Neem gendergelijkheid, iets wat mij als transgender vrouw aan het hart gaat. Voor de zichtbaarheid van non-binaire personen is het expliciet maken van *pronouns* geïntroduceerd. Dit draagt bij aan het voorkómen van onnodig kwetsen door iemand te *misgenderen* en zorgt ervoor dat deze groep zich veilig voelt. Maar wanneer je mij naar mijn voornaamwoorden vraagt, dan heb ik het gevoel dat je ziet dat

ik een transgender persoon ben. Het idee van transgender vrouwen roept agressie op, ‘je bent een fraudeur, een man die zich voordoe als vrouw’.

Het zijn deze botsingen op weg naar een utopie die mensen aan de linkerkant van elkaar vervreemden

Het streven naar veiligheid is legitiem, maar deze tegenstelling is een van de vele knooppunten waar ik ook geen antwoord op heb. Het zijn talloze intersecties. Hoe gaat links om met haat jegens religieuze groepen? Vechten linkse activisten ook voor de emancipatie van de meest conservatieve uithoeken of alleen het brede midden? Een tegenstelling waar niemand een eenduidig antwoord op lijkt te hebben. On-

beantwoorde vragen beperken zich niet tot culturele contradicties. Wie beslist wat een links economisch systeem behelst? Is het genoeg om sociale wetgeving binnen een kapitalistische structuur in te voeren à la de sociaaldemocratie, of moet de massa middels een marxistische revolte het systeem omverwerpen? Het zijn deze botsingen op weg naar een utopie die mensen aan de linkerkant van elkaar vervreemden. In de afwezigheid van betekenis, wie beslecht zulke tegenstellingen?

In de marge die tegenwoordig als de 'linkerkant' wordt aangeduid, vecht men elkaar de tent uit. Wie heeft de sleutel tot de 'echte interpretatie'? Wie mag beslissen wat links betekent? Activisten betichten elkaar ervan de strijd niet waardig te zijn wanneer zij zich op de kruisingen van de contradicties begeven. Gedomoraliseerd verlaat men één voor één het kamp, misschien ben ik wel helemaal niet links? Het is de oorzaak van een uitdunnende beweging. Ook leidt dit morele modergooien ertoe dat wie beslist, bepaald wordt door de machtsstructuur waar links tegen ageert. Sympathieke jonge mannen, met witte huidskleur, die de strijd van kortstondigheid weerhouden. Zonder morele lijm valt die uit elkaar, alle blikken dezelfde kant uit. Het zijn de *golden boys* die linkse bewegingen aan elkaar houden, activistische popjes klitten om hen heen, knikkend na elk woord dat die charmante voorhoede ze voorschotelt. Zij representeren de masculiene machtsstructuur. Door niet helder de linkse strijd te definiëren vervalt links in die machtspatronen, de kakofonie van de krachtpatser. Van exclusieve begrippen naar een algemene betekenisleer. Het maakt niet uit hoe goed je de linkse grondwerken hebt gelezen; het is een strijd die sociaal gedefinieerd wordt. Het staat in schril contrast met diens antagonist: de rechterkant. Bombastisch verkondigen venijnige volksmen-ners antisemitische, racistische en vrouwonvriendelijke praatjes. Het lijkt allemaal niets uit te maken. Rechts betekent borrels en gezellig-

heid met het geld van arme mensen in de zak. Wat een paar figuren in die brede definitie uitkramen, laat de meesten koud. Pas wanneer het over genocide in app-groepjes gaat, komt men in beweging.

Het is hetgeen wat ik zo mis, waar rechts een steeds bredere term is, is links aan het versmallen. Die laatste verjaagt mensen die niet 'links genoeg' zijn. Ik wil niet bepleiten dat aan die linkerkant iedereen maar welkom moet zijn. Tuurlijk moet je ergens een grens trekken, maar links sluit anderen uit van een strijd die zij zelf niet weet te definiëren. Men rent achter het ideaal van een ander aan. Er moet een bepaalde buitengrens komen waarbinnen allerlei groepen als links mogen bestaan. 'Niet elkaars bestaan aantasten' en 'voor iedereen voedsel op diens tafel' lijken goede beginpunten. Hoe hoopvol ik ook ben, die linkse strijd speelt zich inmiddels boven ons af. Een metafysisch object, een groot ding dat de beweging zelf niet weet te definiëren, maar waarvan ze in ieder geval vinden dat hun groepsgenoten er niet aan voldoen. Ze gebruiken luchtledige schrijvers, arbitraire termen en zelfs de charmes van een willekeurige witte man om elkaars tegendeel te bewijzen. Hoe veel mensen je het ook vraagt, een consensus over wat die strijd inhoudt komt maar niet.

Het is het hoopvolle wegwerpmechanisme waar links onderhevig aan is. Geen concrete economische visie of kijk om de wereld in te delen, maar een manier om anderen weg te duwen. Het is namelijk altijd de ander die definieert wat de linkse strijd betekent. Het is iets najagen wat niet bestaat. Economische rechtvaardigheid, gendergelijkheid of antiracisme. Allemaal belangrijk, maar thema's waarin niemand 'links genoeg' lijkt te zijn. Die 'ander', dat zijn linkse mensen zelf, zij duwen elkaar uit de gemeenschappelijke strijd waar ze zelf maar niet de vinger op kunnen leggen. De linkse strijd is de utopie van iemand anders. ▲

Wat zeggen de sterren?

De Nederlandse taal barst van de mooie, vreemde, bijzondere en wanstaltige woorden en uitdrukkingen. Elke maand pluist *Babel* er één

uit. Deze maand de chaos in het heelal: desastreus.

Tekst /// Jens Rummens Beeld /// Imke Chatrou

Kosmologie, astronomie of astrologie. Al eeuwenlang kijkt de mens naar boven, voorbij de hemel naar het universum. Misschien zijn die hemellichamen vandaag de dag voor ons niet meer zo relevant. Maar dat is niet altijd zo geweest.

Astrologie is een samenstelling van de woorden 'astron' (ster/sterrenbeeld) en 'logos' (theorie), de theorie omtrent de betekenis van het schouwspel in het heelal. Voordat men betekenissen kon opzoeken in Google zochten de oude Grieken deze in de sterren. Maar zelfs ervoor, bij de Babyloniërs keek men al naar de magie van de hemellichamen en koppelde deze aan gebeurtenissen op aarde. In Babylonië deed men als eerste aan *mundane astrologie*. Hierin zit het woord 'mundus' dat 'wereld' betekent: men las de sterren om te voorspellen wat er op onze wereld zou gebeuren en waarom de dingen op onze wereld gebeuren. Vanuit de geschiedenis van deze discipline is het woord desastreus tot stand gekomen. 'Dis' betekent ont-, niet of slecht, 'astrum' (in het Latijn) betekent ster of hemellichaam. Letterlijk genomen slechts 'gesternte', maar ook 'rampzalig' of 'rampspoedig'.

Het was de taak van priesters – omdat de goden de kosmos geordend hadden – om uit te leggen wat de fenomenen in het heelal voor de vrezende mens moesten betekenen. Komeetpassages, een supernova, zonsverduisteringen en overdag zichtbare sterren moesten verklaard worden, want wanorde in het gesternte kan maar één ding betekenen: de goden waren ontevreden en dus stond de mens onheil te wachten. Zo predikte de Friese dominee Eelco Alta dat er op 8 mei 1774 een samenstelling in de kosmos tot stand zou komen, waarbij Mercurius, Venus, Mars, Jupiter en de maan zouden samenspannen door op een lijn te staan en een gigantische zwaartekracht te genereren op de aarde. Een doemscenario zou ontstaan en het zonnestelsel zou uit evenwicht geraken. De-sas-treus!

Door verfrissende anekdotes, zoals die van de Friese dominee, kan de kracht van het woord ook meer naar waarde worden geschat. Al kent het Nederlands geen zelfstandig naamwoord voor 'desastreus', buiten 'ramp' of 'onheil', zoals het Engels wel het woord 'disaster' heeft. Dit dekt gevoelsmatig meer de onheilspellende lading van het woord dan bijvoorbeeld 'ramp'. In ieder geval word je niet bepaald gerustgesteld wanneer iemand aan komt rennen met de boodschap dat er wat 'desastreus' gebeurd is. In het geval dat dat toch zou gebeuren in de toekomst, dan weet je wel dat je misschien eens voor de zekerheid naar ons wereldlijke plafond moet kijken. Want wie weet heerst er wel werkelijk 'chaos in het universum'! ▲

Babel, Maandblad voor de Faculteit der Geesteswetenschappen, Spuistraat 134, kamer 2.01F, 1012 VB Amsterdam, babel-fgw@uva.nl

Hoofredactie
Freek Haye
Lisa Kampen

Redactie
Meke Goedhart, Robin Phoele, Max Rensink, Jens Rummens, Tammie Schoots, Sofia de Valk, Teske Wortman

Eindredactiecoördinatie
Suzanne Hoogstraten

Eindredactie
Shannen Boekhorst, Amber Bregman, Camilla Henneman, Sanne de Jong, Elly Lewin, Marit Versantvoort, Lisa van der Werf, Lisanne de Zee, Annabel Zwagemaker

Beeldcoördinatie
Dorota Dabrowska

Fotografie
Anna Berkhout, Amanda Vlieger, Danielle Kliwon, Sietske Arnoldus

Coverbeeld
Sietske Arnoldus

Illustraties
Anna Berkhout, Winonah van den Bosch, Imke Chatrou, Dorota Dabrowska, Bob Foulidis, Katja Schraag, Inge Spoelstra

Webredactie
Danielle Kliwon

Redactieraad
Sarah Beeks, Reinier Kist, Evertien Rietstap, Thomas Rueb

Vormgeving
Luke van Veen,
www.lukevanveen.com

Druk
drukpartnerszuid
drukpartnerszuid.nl

Schrijven of illustreren voor *Babel*?
Babel heeft regelmatig plaats voor nieuw schrijftalent, fotografen en illustratoren. Mail ons je cv en recent werk.

Vind ons leuk

www.babelmagazine.nl

Zie ons archief in op de UvA-website van *Babel*.
Je vindt ons in de A-Z lijst van je opleiding.

BIJENKORF

De kozijsen klapperen
Die van het keukenraam

Ik hoor de tijd
Buiten is zij nog ergens anders

Ik ren, slalom,
door de ideeën
Die zinvol leken

Ik ren, heen en daar
Almaar door mijn hoofd

De mierzoete honing,
die al dan stroperig zwaar,

normaal gesproken
een verslavende soort energie,

voor méér, naar het volgende,
ná een fietstocht in de haast

Hield van de mengelmoes,
die breed over stad verspreid

We dansten van deur naar brug,
speelden schuimende frustratie

Nu een knoop van pasjes,
die ik dacht te kunnen dansen

Ik hoor beneden geroepen
dat ze vol zijn van de pap

Daar is hij in stilte
Al gaan liggen in de brij

Graag zou ik even
van keukenraam ontdoen

De wind laten winnen
en warboel zien ontspringen

Chaos is bij neergelegd
een extase van niet passen

Geen compact beton
Of een etmaal zonder uren

Zonder stille achterdeur
maar weergaloos losbandig

Die mij vragen en doen smeken
Of ik dadelijk nog wacht